MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETO
VALDYMO TEORIJOS KATEDRA

ANA CHORUŽA
MOKESČIŲ ADMINISTRAVIMO STUDIJŲ PROGRAMA

ŠALČININKŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO VEIKLOS ANALIZĖ SPRENDŽIANT SOCIALINES IR REINTEGRACIJOS PROBLEMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
prof. habil. dr. Juozas Lakis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS **2**

1. SOCIALINĖS PASLAUGOS NEĮGALIESIEMS **6**

1.1. Teisinis socialinių paslaugų neįgaliesiems reglamentavimas 6
1. 2. Socialinių paslaugų sistema 8
1. 2. 1. Socialinių paslaugų neįgaliesiems rūšys *9*
1. 3. Socialinių paslaugų efektyvumas 12
1. 3. 1. Socialinių paslaugų kokybė *14*

2. NEGALĖS SAMPRATA, NEĮGALIŲJŲ TEISĖS IR JŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS PROBLEMOS **17**

2.1. Negalės samprata 17
2. 1. 1. Nuo invalidumo prie neįgalumo *19*
2. 2. Neįgaliųjų teisės 21
2. 3. Neįgaliųjų socialinės integracijos problemos 23
2. 3. 1. Socialinių nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu ypatumai *26*

3. ŠALČININKŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO VEIKLOS ANALIZĖ **30**

3. 1. Esamos situacijos analizė 30
3. 2. Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos aprašymas 33
3. 2. 1. Šalčininkų socialinių paslaugų centro klientai *35*
3. 2. 2. Šalčininkų socialinių paslaugų centro teikiamos paslaugos *37*
3. 3. TYRIMAS 43
3. 3. 1. Tyrimo metodika ir organizavimas *43*
3. 3. 2. Centro klientų, anketinės apklausos tyrimo, duomenų analizę *44*

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI **49**

LITERATŪROS SĄRAŠAS **51**

SANTRAUKA **55**

ZUSAMMENFASSUNG **56**

PRIEDAI **57**

ĮVADAS

Viena pažeidžiamiausių socialinių asmenų grupių ir viena didžiausių socialinių paslaugų gavėjų grupė yra žmonės su negalia.

Neįgalimiems žmonėms, kaip ir kitiems visuomenės nariams, būdingi tam tikri poreikiai, tai yra fiziologiniai, saugumo, socialiniai, pagarbos bei saviraiškos. Vis dėlto neįgaliųjų reikmės yra sudėtingesnės, kompleksiškesnės nei sveiku žmonių, todėl jiems būdingi specialieji poreikiai. Esminis neįgaliųjų poreikis – lygiateisis ir visavertis dalyvavimas visuomenės gyvenime, galimybės naudotis visais socialiniais ištekliais [14].

Temos aktualumas. Neįgaliųjų skaičius mūsų šalyje atitinka Jungtinių Tautų Organizacijos duomenis, kad pasaulyje žmonės su negalia sudaro apie 10 procentų, visų gyventojų [64]. Kiekvienais metais Socialinės apsaugos ir darbo ministerija renka ir sistemina informaciją apie neįgaliuosius. Lietuvoje yra apie 7 proc. asmenų, kurie yra pripažinti neįgaliaisiais [66]. Šalyje didėjant žmonių, turinčių negalią, skaičiui, auga ir socialinių paslaugų šiems asmenims poreikis, todėl pastaraisiais metais neįgaliųjų socialinei integracijai skiriama daug dėmesio ir ši veiklos kryptis turi būti tęsiama..

Nagrinėti Šalčininkų Socialinių paslaugų centro (toliau – Centras) veiklą sprendžiant socialines ir reintegracijos problemas skatino kelios priežastys ir aplinkybės.

Pirmoji priežastis, vertusi pasirinkti šią temą buvo tai, kad socialinės gerovės užtikrinimas ir pilietinės visuomenės kūrimas yra pats svarbiausias uždavinys, kurį turi spręsti kiekviena valstybė, ir problema, kuria ji turi nuolat rūpintis. Todėl galima teigti, kad valstybės ir su ja susiję problemų tyrimai visada bus aktualūs.

Antroji priežastis, skatinusi pasirinkti šią temą susijusi su praktikoje neišspręstomis problemomis, socialinių paslaugų poreikis vis didėja, jų teikiama nepakankamai, todėl būtina plėtoti socialinių paslaugų sistemą.

Trečioji aplinkybė, lėmusi temos pasirinkimą, susijusi su Lietuvos visuomenės ir valstybės gyvavimu. 1992 m. spalio 25 d. Lietuvos Respublikos Konstitucijos, priimtos piliečių referendumu, 52 straipsnyje yra įtvirtintos piliečių teises ir socialinės garantijos. Konstitucijos preambulėje yra nustatytas lietuvių tautos suformuotas atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekis [1]. Vadinasi, Lietuvos valstybė siekia tapti pilietine visuomene, o pilietinėje visuomenėje negali būti atstumtųjų, todėl tyrimai yra aktualūs

Mokslinis naujumas. Lietuvoje mažai nagrinėtas požiūris į socialinių paslaugų teikimo pertvarkymą, siekiant spręsti neįgaliųjų socialines ir reintegracijos problemas. Darbo mokslinis naujumas pasireiškia Centro veiklos, teikiamų paslaugų analizės, sprendžiant socialines ir reintegracijos problemas, tobulinimo pasiūlymais.

Šiame moksliniame darbe, teorinių lygmeniu, detaliai analizuojamos socialinių paslaugų neįgaliesiems ir jų integracijos teisinio reguliavimo bei praktinio taikymo problemos. Atskleidžiama socialinių paslaugų vertinimo esmė ir paskirtis.

Darbo praktinė reikšmė. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama problema aktuali tiek moksliniu, tiek paktiniu požiūriu (naujų empirinių rezultatų gavimas ir jų panaudojimas praktinei veiklai pertvarkyti). Darbe pateikiamos išvados ir pasiūlymai gali būti reikšmingi Centro veiklą organizuojančiai, kontroliuojančiai, prižiūrinčiai institucijai (Šalčininkų rajono savivaldybei).

Tyrimo objekto ir dalyko nustatymas.

Šio darbo **tyrimo objektas** – Šalčininkų socialinių paslaugų centro veikla.

Šio darbo **tyrimo dalykas** – neįgaliųjų socialinės ir reintegracijos problemos.

Tyrimo tikslo ir uždavinių iškėlimas.

Tyrimo tikslai:

- ištirti ir įvertinti Šalčininkų Socialinių paslaugų centro veiklą sprendžiat socialinės ir reintegracijos problemas, supažindinti su praktiniu patyrimu, kaip funkcionuoja Centro socialinių paslaugų rinka, kokia jos specifika, kokiais prioritetais vadovaujamasi administruojant socialines paslaugas;
- identifikuoti ir išanalizuoti paslaugų klientų nuomonę, vertinant Centro veiklą bei teikiamų paslaugų efektyvumą;
- pasiūlyti neįgaliųjų socialinių bei reintegracijos problemų, sprendimo tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

Siekiant nurodyto tikslo, buvo iškelti šie darbo uždaviniai:

- Išanalizuoti socialinių paslaugų sampratą, tikslus, bei socialinių paslaugų katalogą negalia turintiems žmonėms;
- Pateikti ir išaiškinti neįgalumo sampratą;
- Išanalizuoti neįgaliųjų teises bei socialinės integracijos problemas;
- Atlikti Centro socialinių paslaugų teikimo tyrimą;
- Nustatyti Centro teikiamų socialinių paslaugų sistemos efektyvumą.

Tyrimo hipotezės iškėlimas.

Nepaisant dedamų pastangų Šalčininkų Socialinių paslaugų centro veikla nepajėgia išspręsti sparčiai augančių neįgaliųjų socialinių problemų bei neužtikrina jų visiškos integracijos.

Pagrindinės sąvokos.

Kiekvienos sistemos turinį sudaro tam tikras sąvokų išskyrimas būdingas konkrečiai mokslo sričiai. Šiame darbe, taip pat neapsieisime be teorijoje sukonstruotų ir susistemintų

sąvoku, kurios atskleidžia esmę ir išsiskiria savo specifika, dažnai būdinga konkrečiai sričiai. Vienos iš pagrindinių šios temos sąvokų būtų: *neįgalumas, neįgaliųjų teisės, socialinės paslaugos, socialinių paslaugų gavėjai, socialinių paslaugų tekėjai, socialinių paslaugų efektyvumas, socialinių paslaugų kokybė, integracija.*

Tyrimo šaltiniai.

Neįgalumo klausimai šiuo metu plačiai nagrinėjami įvairių autorių, įvairių sričių specialistų. Tai rodo, kad yra rūpinamasi ir bandoma suprasti neįgaliuosius ir jų sunkumus bei problemas.

Šaltinių sistemoje ypač svarbus dėmesys skiriamas Lietuvos Respublikos teisės aktų analizei, be to panaudota filosofijos, vadybos, sociologijos, istorijos ir kita mokslinė literatūra.

Rengiant magistrinį darbą buvo naudojamasi publikacijomis ir periodiniais leidiniais. Periodiniai žurnalai „Socialinis darbas“, „Politologija“, „Viešoji politika ir administravimas“ bei kiti spausdina straipsnius autorių besidominančių nagrinėjama problema.

Moksliniame darbe kaip analizės pagrindas naudojami Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus statistiniai duomenys (Forma SOC – 01), Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos statistinės ataskaitos bei autorės 2006 m. rugsėjo mėn. atliktų Šalčininkų socialinių paslaugų centro klientų anketinės apklausos metu gauti tyrimo rezultatai.

Tyrimo metodai.

1. Dokumentų analizė – Lietuvos teisės aktų analizė.
2. Mokslinės literatūros analizė.
3. Lyginamoji analizė.
4. Anketinė apklausa.
5. Statistinių duomenų analizė.

Darbo struktūra. Magistrinį darbą sudaro: įvadas, tris skyriai, išvados ir pasiūlymai, literatūros sąrašas, santrauka, priedai. Darbo apimtis – 68 puslapiai, jame yra 12 lentelių ir 8 paveikslėliai. Bibliografinį aprašą sudaro 67 šaltiniai. Darbo pabaigoje pateikta 10 priedų, papildančių tyrimo duomenis.

Apibendrinant galima teigti, kad tokia atrodytų paprasta tema gali kelti tiek daug klausimu ir atrasti nemažai problemiškų taškų. Todėl nemanau, kad tokia tema bus siaura ir sustos iki diplominio darbo apimties. Ji reikalauja gilesnės analizės įvairiais platesniais aspektais, todėl rašant minėtą temą teks sukonkretinti tam tikrus aspektus.

1. SOCIALINĖS PASLAUGOS NEĮGALIESIEMS

Atsižvelgiant į tai, kad šio darbo tema reikalauja socialinių paslaugų analizės, iš pradžių tikslinga apžvelgti socialinių paslaugų neįgaliesiems teisinį reglamentavimą, socialinių paslaugų neįgaliesiems atsiradimo ištakas, tikslus, nustatyti jų reikšmę. Socialinių paslaugų teisinį režimą reglamentuoja keletą įstatymų, kurie kartu formuoja socialinių paslaugų neįgaliesiems teisinę bazę, kuri reikalauja gilesnės analizės, todėl normų aiškinimo lyginimas yra tikslingas.

1.1. Teisinis socialinių paslaugų neįgaliesiems reglamentavimas

Konstitucijos 52 straipsnis teigia, kad valstybė laiduoja piliečių teisę gauti senatvės ir invalidumo pensijas, socialinę paramą nedarbo, ligos, našlystės, maitintojo netekimo ir kitais įstatymų numatytais atvejais [1]. Toks socialinių paslaugų reglamentavimas Lietuvos Konstitucijoje rodo jų svarbą šalies gyventojų gerovei.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 27 straipsnis reglamentuoja, kad neįgaliesiems teikiamų socialinių paslaugų sampratą, teises į socialines paslaugas, socialinių paslaugų valdymo, teikimo, skyrimo ir gavimo sąlygas, socialinių paslaugų kontrolės ir priežiūros, pirkimo, finansavimo, mokėjimo už socialinės paslaugas principus apibrėžia Socialinių paslaugų įstatymas ir kiti teisės aktai [4].

Socialinės paslaugos Lietuvoje buvo įteisintos 1994 m., patvirtinus socialinės paramos koncepciją, kuri suteikė teisinį pagrindą kurti integruotą socialinės paramos sistemą, rengti teritorines socialines programas savivaldybėse, plėsti alternatyvas teikiamoms stacionariose socialinės globos įstaigose socialinių paslaugų rūšims. Buvo numatyta socialinę paramą teikti trimis būdais: pagalba pinigais; pagalba daiktais; pagalba paslaugomis [51].

Teisinį pagrindą tolimesniam socialinių paslaugų plėtojimui davė Socialinių paslaugų įstatymas, reglamentuojantis atskirų institucijų atsakomybę organizuojant socialinių paslaugų teikimą, įteisinantis socialinių paslaugų sampratą, jų rūšis, paslaugų teikėjų ir gavėjų santykius, bei atsakomybę, apibrėžiantis finansavimo principus, buvo priimtas tik 1996 m. spalio 9 dieną [15]. Socialinių paslaugų įstatyme (1996) socialinės paslaugos apibrėžiamos kaip pagalba nepinigine forma, kai nepakanka kitų socialinės apsaugos garantijų. Svarbiausias socialinių paslaugų tikslas – patenkinti asmenų gyvybinius poreikius ir sudaryti žmogaus orumo nežeminančias sąlygas, kai žmogus pats nepajėgia to padaryti, grąžinti gebėjimą pasirūpinti

savimi ir integruotis į visuomenę [3; 24]. Taigi paslaugos buvo orientuotos į minimalų poreikių tenkinimą.

Dar rengiantis narystei ES, Lietuvoje nuo 1998 m. pradėta įgyvendinti Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programa, kurios tikslas – plėtoti pažangias socialinių paslaugų teikimo formas bendruomenėse užtikrinant socialinių paslaugų teikimą pažeidžiamoms asmenų grupėms [15]. Šioje veikloje kartu su savivaldybėmis aktyviai dalyvauja ir nevyriausybinės organizacijos.

Nauja įstatymo redakcija priimta 2006 m. sausio 19 dieną. Naujasis Socialinių paslaugų įstatymas (2006) laikomas vienu visuomeniškiausių įstatymų. Didžiausias privalumas – tai pasikeitęs požiūris ne tik į socialinės paslaugos žmogui, bet ir jo šeimos nariams. Iki šiol šeimos nariai nesulaukdavo tinkamos valstybės paramos. Naujuoju Socialinių paslaugų įstatymu siekiama skatinti socialinių paslaugų įvairovę ir didinti jų prieinamumą visiems. Įstatyme pakankamas dėmesys skiriamas ir socialinių paslaugų kokybės užtikrinimui.

Pagrindinės socialinių paslaugų valdymo institucijos yra:

- Socialinės apsaugos ir darbo ministerija;
- apskričių viršininkai;
- savivaldybės;
- Socialinių paslaugų priežiūros departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos [6].

Atkreipiame dėmesį, kad šiuo metu vis labiau stiprėja socialinių paslaugų decentralizacija, gerėja bendruomeninių socialinių paslaugų teikimas ir socialinių paslaugų kokybė. Kalbant apie decentralizavimą teikiant socialines paslaugas, pagrindinis vaidmuo tenka savivaldybėms. Savivaldybė, autorės nuomone, yra arčiausiai piliečių, todėl pagrindinės atsakomybės teikiant socialines paslaugas tenka būtent jai. Savivaldybės rengia socialinių paslaugų teikimo programas, organizuoja socialinių paslaugų teikimą, renka ir analizuoja informaciją apie asmenis, kuriems reikia socialinių paslaugų, steigia, reorganizuoja bei likviduoja savivaldybės socialinių paslaugų institucijas, pagal kompetenciją kontroliuoja socialinių paslaugų teikėjų veiklą, teikia informaciją apie socialines paslaugas. Savivaldybės kasmet planuoja socialinių paslaugų rūšis ir mastą, savo biudžete numato lėšas socialinėms paslaugoms finansuoti [14]. Savivaldybė – pagrindinė socialinių paslaugų organizatorė Lietuvoje.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija teikia Vyriausybei tvirtinti Socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 2007-2009 m. programą. Šia programa siekiama sudaryti sąlygas plėtoti socialinių paslaugų infrastruktūrą savivaldybėse, skatinant savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų, užsienio partnerių, privataus ir viešojo sektoriaus bendradarbiavimą, mažinant

socialinių paslaugų infrastruktūros skirtumus savivaldybėse. 2007-2009 m. prioritetai bus teikiami tiems projektams, kurie skatins įvairių nestacionarių socialinių paslaugų įstaigų plėtrą [66].

Nagrinėjant teisės aktų nuostatas, reglamentuojančias socialines paslaugas neįgaliesiems, socialinių paslaugų teisinio reguliavimo sferos probleminiu aspektu, darbo autorė išskiria, paslaugų kokybės ir efektyvumo nuostatų neapibrėžtumą. Tik 1998 - 2000 metų socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros programoje, buvo numatyta, gerinti socialinių paslaugų infrastruktūrą bendruomenėse, skatinti geros kokybės socialinių paslaugų teikimą, didinti jų prieinamumą [10].

Apibendrinant šį poskyrį, darome išvadą, kad priėmus socialinių paslaugų įstatymą svarbiausius poįstatyminius aktus socialinių paslaugų teisinė bazė įgavo nuoseklų sisteminį teisinį pobūdį. Tokiu būdu socialinės paslaugos darosi efektyvesnės ir kokybiškesnės.

1. 2. Socialinių paslaugų sistema

Stacionarinės ir nestacionarinės paslaugos yra socialinių paslaugų sistemos sudėtinės dalys. Socialinių paslaugų teikimo sferos probleminiu aspektu, darbo autorė išskiria, tų dviejų dalių tarpusavio proporcija. Kai ištekliai riboti, svarbu išskirti prioritetus – kuriam paslaugų tipui atiduodame pirmenybę. Prioritetų išskyrimas plėtojant socialines paslaugas yra svarbus socialinių paslaugų strateginio plėtojimo požiūriu – kokią paslaugų sistemą mes pasirenkam.

Laikotarpis 1991 – 1998 m. laikytinas kiekybiniu socialinių paslaugų sistemos plėtojimu. Nuo 1998 m. prasidėjo naujas plėtros etapas, kuriame akcentuojami socialinių paslaugų kokybiniai rodikliai. „Pradėjo ryškėti pagrindiniai socialinių paslaugų organizavimo principai: centralizavimas, paslaugų plėtojimo prioritetų nustatymas, teisingumas ir tikslumas parenkant socialines paslaugas, atvirumas bendruomenei, prieinamumas ir t.t.“ [24. P. 78].

Senajam administraciniam modeliui (1991 – 1998) buvo būdingos stacionarinės paslaugos ir didelis šių paslaugų gavėjų skaičius. Lietuvoje stacionarių paslaugų plitimas sustabdytas 1998 m., kai stacionarių įstaigų skaičius nusistovėjo. Didelė įtaką nestacionarių paslaugų plitimui padarė 1999 m. priimtas „Viešojo administravimo įstatymas“, kuriame savivaldybių socialinės paramos skyriai numatyti padalyti į socialines paslaugas organizuojančius ir socialines paslaugas teikiančius dalinius. „Tai sudarė savivaldybėms geresnes sąlygas plėtoti socialines paslaugas programų, sutarčių ir nevyriausybinių bei privačių organizacijų samdymo socialinėms paslaugoms teikti būdu. Tai – tipiškas naujosios viešosios vadybos devoliucijos, decentralizacijos ir dekoncentracijos pavyzdys“ [19. P.16].

Naujoji viešoji vadyba – tai privataus sektoriaus metodų taikymas viešojo, įskaitant ir socialinį, administravimo srityse. Naujoji viešoji vadyba pabrėžia rezultatų, o ne proceso svarbą. Darbo autorės teigimu, socialinės išmokos ir pašalpos labiau atitinka socialinio administravimo padarinius, bet neduoda aiškiau matomų rezultatų, neduoda socialinės reintegracijos rezultatų. Anot A. Guogio, jo nuomonei pritariame, vertinant socialinę apsaugą šiuolaikiškai, naujosios viešosios vadybos požiūriu, ne tarpinės – tik socialinės rizikos asmenų palaikančios priemonės, o galutiniai – socialinės reintegracijos rezultatai yra svarbūs, parodo tikrąjį socialinės apsaugos efektyvumo laipsnį [19].

Naujajai viešajai vadybai būdingesnes nestacionarių socialinių paslaugų sklaida, daugiausia dienos centrų ir paslaugų namuose forma [19]. Nestacionarių socialinių sfera faktiškai pradėjo formuotis, tik po Nepriklausomybės atkūrimo ir šios misijos pirmiausia ėmėsi savivaldybės ir nevyriausybinės organizacijos. Anot A. Guogio, socialinės paslaugos, ypač nestacionarinio pobūdžio, yra savivaldybių taikomos socialinės apsaugos ateitis.

„Socialinės paslaugos pripažįstamos turinčiomis geriausių plėtros perspektyvų, palyginus su kitomis socialinės apsaugos priemonėmis, o pagalbos namuose paslaugos išsiskiria geriausiomis perspektyvomis tarp kitų paslaugų rūšių“ [21. P. 69]. Darbo autorė pabrėžia, kad nestacionarinės paslaugos ir paslaugos namuose vertinamos dėl išaugančio socialinio saugumo ir socialinės sanglaudos. Vertinant nestacionarinių ir paslaugų namuose reikšmę, galima pasakyti, kad minėtos paslaugos veda į socialinį – pilietinį aktyvumą ir įsidarbinimą. Nestacionarios paslaugos pasiteisina ir dėl lėšų taupymo.

Šios nuostatos laikosi A. Guogis ir D. Gudelis, akcentuodami, kad nestacionarios socialinės paslaugos pasiteisina ne tik todėl, jog taupomos lėšos, kadangi gyvenimo stacionariose globos įstaigose sąnaudos yra daug didesnės nei nestacionarių socialinių paslaugų sąnaudos, bet ir dėl to, jog užtikrinus klientų gyvenimo kokybę nestacionariomis socialinėmis paslaugomis, mažinama jų socialinę atskirtis [24].

Apibendrinant šį poskyrį, darome išvadą, kad Lietuvos socialinės paslaugos sistema plėtojama, teikiant prioritetą nestacionarioms socialinėms paslaugoms, nestacionarių socialinių paslaugų teikiama per mažai, todėl socialinių paslaugų sistemą būtina ir toliau plėtoti šia kryptimi.

1. 2. 1. Socialinių paslaugų neįgaliesiems rūšys

Žmonių su negalia skaičius pastaraisiais metais didėja, todėl didėja ir auga socialinių paslaugų poreikis šiai žmonių grupei.

Socialinės paslaugos plačiąja prasme – plati sąvoka, apimanti paslaugas, teikiamas sveikatos, švietimo, kultūros, socialinės apsaugos sistemoje. Mus domina socialinės apsaugos sistemoje funkcionuojančios paslaugos.

„Socialinės paslaugos yra paslaugos, kuriomis suteikiama pagalba asmeniui (šeimai), dėl amžiaus, neįgalumo, socialinių problemų iš dalies ar visiškai neturinčiam, neįgijusiam arba praradusiam gebėjimus ar galimybes savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“[11].

Socialinės paslaugos teikiamos įvairiomis kritinėmis situacijomis: skurdo atveju, jei neužtenka pajamų; tėvų globos netekusiems vaikams ir našlaičiams; benamystės; bedarbystės; neįgalumo; laikinai dėl ligos netekusiems darbingumo; esant tik vienam iš tėvų ar daugiavaikėms šeimoms, kuriose yra problemų auginant vaikus; alkoholizmo ir narkomanijos; grįžusiems iš įkalinimo, kardomojo kalinimo (suėmimo), socialinės bei psichologinės reabilitacijos įstaigų; įvykus nelaimei; kitais įstatymų ar kitų teisės aktų numatytais atvejais, kai būtina valstybės parama [15].

Socialinės paslaugos gali būti teikiamos prevencijos tikslais, kad nekiltų socialinių problemų, ir reabilitacijos tikslais, siekiant atkurti asmenų sugebėjimą pasirūpinti savimi bei užtikrinti visavertį funkcionavimą visuomenėje [14].

Nuo pat socialinės sistemos susiformavimo iki šiol teikiamos socialinės paslaugos skirstomos:

- Bendrąsias;
- Specialiąsias.

Pagal 1996 metų Socialinių paslaugų įstatymą bendrosios socialinės paslaugos yra tiesiogiai teikiamos paslaugos, t.y.:

1. informacijos teikimas ir konsultavimas;
2. pagalba namuose;
3. slauga namuose;
4. globos pinigai - pinigai, skirti sumokėti už suteiktas socialines paslaugas. Globos pinigai gali būti paskirti asmenims, kurie juos gali panaudoti apsirūpindami socialinėmis paslaugomis [3].

Naujas Socialinių paslaugų įstatymas sukonkretino, kokiu atveju teikiamos bendrosios paslaugos bei praplėtė socialinių paslaugų sampratą. Bendrosios socialinės paslaugos teikiamos asmeniui, kurio gebėjimai savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime gali būti ugdomi ar kompensuojami atskiromis, be nuolatinės specialistų pagalbos teikiamomis paslaugomis.

Bendrosioms socialinėms paslaugoms priskiriamos informavimo, konsultavimo, tarpininkavimo ir atstovavimo, sociokultūrinės paslaugos, transporto organizavimo, maitinimo organizavimo, aprūpinimo būtiniausias drabužiais ir avalyne bei kitos paslaugos.

Šiuo metu žmonėms su negalia teikiamos šios bendrosios socialinės paslaugos: vertimo į ženklų kalbą, aprūpinimo kompensacine technika, asistentų, palydovų, būsto pritaikymo, transporto, informacijos teikimo ir konsultavimo, pagalbos namuose, slaugos namuose, globos pinigų, maitinimo, aprūpinimo būtiniausiais daiktais ir kitos [64].

Pagal senąją tvarką specialiosios socialinės paslaugos asmenims teikiamos tuomet, kai bendrosios socialinės paslaugos yra neveiksmingos.

Remiantis naujuoju įstatymu, specialiosios socialinės paslaugos teikiamos asmeniui, kurio gebėjimams savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime ugdyti ar kompensuoti bendrųjų socialinių paslaugų nepakanka. Specialiosioms paslaugoms priskiriama:

- socialinė priežiūra; (socialinė priežiūra yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui (šeimai) teikiama kompleksinė pagalba, kuriai nereikia nuolatinės specialistų priežiūros. Socialinei priežiūrai priskiriamos pagalbos į namus, socialinių įgūdžių ugdymo ir palaikymo, laikino apnakvindinimo bei kitos paslaugos).
- socialinė globa; (socialinė globa yra visuma paslaugų, kuriomis asmeniui teikiama kompleksinė pagalba, kuriai reikia nuolatinės specialistų priežiūros).

Naujas įstatymas sukonkretino socialinių paslaugų teikimo atvejus, atsirodo naujos socialinių paslaugų rūšys – socialinė globa asmens namuose. Iki šiol turėjome tik pagalbą į namus, kuri buvo orientuota tik buitinę pagalbą namuose. Socialinė globa į namus ateityje apims kompleksinę nuolatinę priežiūrą, kurią teiks ne tik socialinis darbuotojas, bet ir kiti specialistai.

Būtina akcentuoti, kad įstatymu nustatytos socialinių paslaugų vystymo kryptys, orientuotos į pagalbos namuose paslaugų bei paslaugų, teikiamų nestacionariose socialinių paslaugų įstaigose, plėtojimą. Plėtojant socialinių paslaugų namuose sistemą, būtina teikti įvairių rūšių socialines paslaugas žmonėms jų namuose, kurti integruotą pagalbos namuose sistemą. Prioritetine socialinių paslaugų rūšimi bendruomenėje, darbo autorės teigimu, turi būti socialinės paslaugos namuose, o stacionarią socialinės globos įstaigą žmogus turi būti nukreipiamas tik tuomet, kai teikiamos socialinės paslaugos namuose yra neefektyvios ir neužtikrina jam reikiamo savarankiškumo laipsnio.

Lyginant socialinių paslaugų sistemas, galime daryti išvadą, kad Lietuvoje vyksta perėjimas nuo globėjiškos bei deklaratyvios pagalbos neįgaliesiems, prie šių asmenų savarankiško ugdymo metodų, jų reabilitacijos ir integracijos į visuomenę. Darbo autorės nuomone, ypač svarbu pabrėžti neįgaliems žmonėms bei jų šeimos nariams tiekiamas socialines

paslaugas, kurių plėtojimas suteikia šiems asmenims, daugiau realių galimybių tapti lygiaverčiais visuomenės nariais.

1. 3. Socialinių paslaugų efektyvumas

Viena iš priemonių socialinių paslaugų organizavimui tobulinti, darbo autorės teigimu, yra socialinių paslaugų vertinimas. ,,Vertinant, kokie yra socialinių paslaugų teikimo procesai ir rezultatai, užtikrinama socialinėmis paslaugomis skiriamų lėšų naudojimo kontrolė, nustatomi socialinių paslaugų kokybės atskaitos taškai“ [12. P. 79]. Socialines paslaugas teikiančiuose įstaigose, diegiamos veiklos vertinimo sistemos, kurios užtikrina, kad būtų gaunama, vertinama, ir tinkamai naudojama informacija apie teikiamas socialines paslaugas.

Socialinių paslaugų teikimo vertinimo kriterijus efektyvumas apibrėžiamas kaip santykis tarp organizacijos veiklos išeigos (suteiktų paslaugų) ir sąnaudų (sunaudotų žmogiškųjų, finansinių ir laiko išteklių). Kuo šis santykis didesnis tuo daugiau paslaugų sukuria organizacija kuo mažesnėmis sąnaudomis, tuo organizacijos veikla efektyvesnė [12].

Socialinių paslaugų efektyvumą galima apibūdinti kaip pagrįstų kliento poreikių patenkinimą, užtikrinantį jo socialinę reabilitaciją ir integraciją mažiausiomis sąnaudomis [51]. Socialinių paslaugų efektyvumo samprata apima daugelį aspektų.

Anot A. Guogio, kurio nuomonei mes pritariame, socialinių paslaugų efektyvumo analizei padeda jo sampratos išskaidymas į dvi jo rūšis: efektyvumą ir rezultatyvumą. Efektyvumas siejamas su vartotojais ir paklausa (poreikiu), bei jos patenkinimu, o rezultatyvumo sąvoka apibūdina vidinį pačios paslaugos gamybos pobūdį. Tai yra materialiniai (finansiniai, technologiniai) ir žmonių ištekliai jai pagaminti. Rezultatyvumas siejamas su gamyba ir pasiūla [21].

Kiti viešojo administravimo ekspertai Lietuvoje S. Puškorius ir D. Gudelis vengia ,,rezultatyvumo“ sąvokos, pabrėžia ,,veiksmingumo“ kaip tikslų pasiekimo sąvokos reikšmę, viešajame administravime [12]. Veiksmingumas yra susijęs su veiklos pasekmėmis. Pagal apibrėžimą veiksmingumas apima laipsnį, kuriuo pasiekiami organizacijos tikslai, veiklos pasekmes klientams ir veiklos kokybę, kuris suprantamas kaip klientų pasitenkinimas išeiga [24].

Socialinių paslaugų srityje tikslai ir veiklos pasekmės gali būti apibrėžiamos, kaip socialinių paslaugų klientų gyvenimo kokybės pagerėjimas. Reikšmingas, darbo autorės nuomone, socialinių paslaugų vertinimo elementas yra klientų pasitenkinimas jiems teikiamų paslaugų kokybe, kuris gali būti įvertintas atliekant klientų apklausas.

Socialinių paslaugų efektyvumo kriterijaus rodiklių išraiškos gali būti skirtingos. Anot A Guogio ir D. Gudelio, socialinių paslaugų efektyvumo kriterijus gali būti išreiškiamas kaip:

- ,,Socialinių paslaugų sistemos efektyvumas (santykis tarp visų paslaugų, suteiktų socialinių paslaugų sistemoje, ir biudžeto, iš kurio finansuojama socialinių paslaugų sistema, išlaidų);
- Socialinių paslaugų įstaigos efektyvumas (santykis tarp įstaigoje suteiktų socialinių paslaugų ir įstaigos biudžeto lėšų);
- Socialinių darbuotojų teikiamų paslaugų efektyvumas (santykis tarp socialinių darbuotojų suteiktų socialinių paslaugų ir socialinių darbuotojų skaičiaus)“ [24. P.81].

Kalbant apie socialinių paslaugų efektyvumo vertinimą, darbo autorė pažymi, vertinimas neturi labai tikslių kriterijų, juo labiau bendrų visoms paslaugoms ar klientų grupėms. Tos nuomonės laikosi A. Guogis akcentuodamas, kad ,,apibūdinti efektyvumo lygį vienareikšmiškai yra neįmanoma – reikia analizuoti įvairias efektyvumo rūšis: socialinį efektyvumą klientui, teritorinio išdėstymo efektyvumą ir ekonominį efektyvumą“ [21. P. 67]. Mūsų tyrimo tikslas nustatyti būtent socialinį efektyvumą klientui.

Atkreipiame dėmesį, kad vis dažniau kalbama apie ekonominį efektyvumą. Socialinių paslaugų ekonominio efektyvumo vertinimas yra ypač problematiškas. Techniškai šis vertinimas yra įmanomas, tačiau jo interpretavimas ir praktinis taikymas dažnai yra sąlyginiai. Praktika kartais verčia teikti ir ekonominiu požiūriu neefektyvias paslaugas. ,,Didesnis ekonominis efektyvumas būtinas ten ir tada, kai jis yra įmanomas – siekiant ir sąnaudų ir išlaidų efektyvumo“[21. P. 67].

Kitas labai artimas ir kartais painiojamas su efektyvumu yra sąnaudų efektyvumo kriterijus, kuris apibrėžiamas kaip santykis tarp organizacijos veiklos pasekmių ir veiklos sąnaudų. Sąnaudų efektyvumas – tai galimybė tomis pačiomis sąnaudomis pasiekti didesnio rezultato, daugiau ar geresnės kokybės paslaugų. Išlaidų efektyvumas – tai galimybė tam tikro rezultato pasiekti mažesnėmis sąnaudomis. Vertinant socialinių paslaugų efektyvumą, reikia įvertinti ir paslaugų teikimo rezultatą (naudą), nors ji apibrėžti yra gana sunku [21]. Organizuojant socialines paslaugas, svarbu nustatyti, koks paslaugų paketas mažiausiomis sąnaudomis turės optimalų poveikį konkrečiam asmeniui, kaip pasirinkti išlaidų mažinimo prioritetus.

Apibendrinant šį poskyrį, konstatuojame, kad nėra aiškiai suformuluotų socialinių paslaugų efektyvumo vertinimo standartų ir kontrolės užtikrinimo mechanizmo.

1. 3. 1. Socialinių paslaugų kokybė

Socialinių paslaugų teikimo sferos probleminiu aspektu, darbo autorė išskiria, paslaugų kokybę ir efektyvumą. Kalbant apie socialinių paslaugų kokybę, pirmiausia turime galvoti apie socialinių paslaugų gavėją, kitaip sakant klientą, kadangi socialinių paslaugų kokybė, be paties gavėjo kokybės pojūčio nieko nereiškia.

Socialinių paslaugų kokybės ir teikimo srityje Lietuvoje paskutiniaisiais metais pasiekta didelė pažanga, tačiau ji dar nėra pakankama. Vidutiniškai šalyje iš 10 tūkst. gyventojų socialines paslaugas galima suteikti tik apie 50 asmenų, todėl aprėpti socialinėmis paslaugomis būtina didinti, gerinti jų struktūrą [66].

Anot L. Žalimienės, A. Guogio, ir D. Gudelio, Lietuvoje pagal socialinių paslaugų plėtojimo ypatybes galima išskirti du etapus:

- Laikotarpis 1990 – 1998 m. buvo kiekybinis paslaugų plėtojimo šuolis: padaugėjo socialinių paslaugų įstaigų, išsiplėtė teikiamų paslaugų katalogas, socialinių paslaugų sferoje ėmė dominuoti savivaldybių ir nevyriausybinių organizacijų teikiamos paslaugos. „Įvyko esminis socialinių paslaugų sistemos lūžis – atsirado skirtingo pavaldumo, įvairioms klientų grupėms skirtos įvairaus tipo socialinių paslaugų įstaigos, kurių pagrindiniai organizavimo principai buvo decentralizavimas, bendruomeninių paslaugų plėtojimo prioritetai“ [52. P. 99].
- Nuo 1998 metų prasidėjo antrasis plėtojimo etapas – socialinių paslaugų sistemos plėtros akcentai perkeliami iš kiekybinių rodiklių į kokybinius. Tapo svarbu įvertinti paslaugų kokybę, jų atitikima kliento poreikių, būtinybę parengti socialinių paslaugų teikimo įstaigų standartus, teikėjų veiklos kontrolės mechanizmą ir t.t.

Reikšmingas žingsnis tobulinant teikiamų paslaugų kokybę buvo 2002 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos patvirtinta socialinių paslaugų teikimo reforma. Pakeitimų esmė yra ta, kad remiama ne kuri nors įstaiga ar institucija, teikianti paslaugas, o perkamos jos teikiamos paslaugos [15]. Tai padeda teiki kokybiškas paslaugas, tiems žmonėms kuriems jų reikia.

Tikslinga pažymėti, kad siekiant socialinių paslaugų kokybės reikia tinkamai patenkinti paslaugų gavėjo, kaip vartotojo, piliečio ir bendruomenės nario paslaugų poreikius. Anot L. Žalimienės, su kurios nuomone sutinkama, socialinių paslaugų kokybės vertinimas paslaugų kliento požiūriu:

1. paslaugų gavėjas kaip vartotojas → turi būti užtikrintas individualumas, kadangi bet kokių paslaugų vartojimas yra individualus;
2. paslaugų gavėjas kaip pilietis → turi būti užtikrinamos piliečio teisės;
3. paslaugų gavėjas kaip bendruomenės narys → turi būti užtikrinta jo integracija į bendruomenę, kurioje jis gyvena [52].

Kliento požiūriu, kokybiškos paslaugos bus tik tada, kai kokybė garantuojama visais išvardintais aspektas. Bet kurio nebuvimas reikš nepakankamą socialinės paslaugos kokybę.

Vertinant socialinių paslaugų kokybę labai svarbu nustatyti ir vertinimo lygmenis. L. Žalimienė išskiria, būtent šiuos lygmenis:

1. Individo - paslaugų gavėjo lygmuo → subjektyvus kliento pojūtis, įvertintų poreikių pagal specialias metodikas patenkinimas;
2. Socialinių paslaugų įstaigos lygmuo → įstaigos veiklos organizavimas, garantuojant socialinį – ekonominį, įstaigos veiklos efektyvumą;
3. Savivaldybės lygmuo → paslaugų gavėjų pagrįstas poreikių įvertinimas ir adekvačių paslaugų plėtojimas, pažangios patirties taikymo skatinimas, paslaugų prieinamumo užtikrinimas;
4. Valstybės lygmuo → paslaugų plėtojimo strategijos parengimas, socialinių paslaugų reglamentuojančių įstatymų, standartų parengimas bei jų vykdymo kontrolės būdo nustatymas [52].

Mus domina du lygmenis – individo-paslaugų gavėjo lygmuo ir socialinių paslaugų įstaigos lygmuo. Tikslinga pažymėti, kas atsižvelgiant į kokybės vertinimo lygmenis, matome, kad socialinių paslaugų kokybę būtina vertinti pagal dvi vertinimo skales:

- Objektyvioji – technologinis įstaigos lygmuo – tai konkretūs dydžiai rodikliai, įstaigos veiklos charakteristikos t.t.;
- Subjektyvioji – individualaus vartojimo skalė, kadangi socialinių paslaugų kokybė tai ir subjektyvioji individo būklė, kaip jis vertina gaunamas socialines paslaugas, ar pakinta jo savarankiškumas, požiūris. Yra būtina remtis ir paties kliento vertinimais. [52].

Kalbant apie besiformuojančią socialinių paslaugų kokybės vertinimo sistemą, darbo autorė pažymi, kad ji per daug dėmesio skiria objektyviosios – technologinės vertinimo skalei, ir nepakankamai vertina ar net ignoruoja subjektyvios skalės taikymą.

Šios nuomonės laikosi L. Žalimienė, akcentuodama, kad socialinių paslaugų organizatoriai, politikai dažnai vertinant socialinių paslaugų kokybę kaip social-technologai, juos domina racionalumas, efektyvumas, pigumas, bet ne gavėjo situacijos pasikeitimas, savijauta, jo

nuomonė ir vertinimai. Socialinių paslaugų kokybė netgi sutapatinama su ekonominių efektyvumų [52].

Tikslinga pažymėti, kad priėmus naują Socialinių paslaugų įstatymą socialines paslaugas numatoma plėtoti siekiant socialinių paslaugų veiksmingumo, kokybės, sudarant tam teisines, administracines, finansines sąlygas. Būtina sukurti bendrą standartų (normų), kokybės vertinimo ir kontrolės mechanizmą visiems socialinių paslaugų teikėjams, įtraukti į šį procesą socialinių paslaugų gavėjus.

Apibrėžiant tai kas buvo anksčiau pasakyta, darome išvadą, socialinėms paslaugoms nėra taikomi kokybės vertinimo kriterijai, kokybės kontrolė realiai nevykdoma. Teikiant socialines paslaugas, nėra pakankamo ryšio su socialinių paslaugų gavėjais. Norint visapusiškai įvertinti paslaugų kokybę, būtina derinti visų vertinimo būdų naudojimą, tiksliai nustatyti vertinimo lygmenį ir vertinimo skalę.

2. NEGALĖS SAMPRATA, NEĮGALIŲJŲ TEISĖS IR JŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS PROBLEMOS

Šiame skyriuje bus analizuojami svarbiausi neįgaliųjų teisinės padėties bei socialinės integracijos ypatumai. Todėl tikslinga apibrėžti kas yra negalė, apžvelgti neįgaliųjų teises bei jų integraciją reglamentuojančius įstatymus ir teisės aktus.

2.1. Negalės samprata

Norint kalbėti apie neįgalumą ir požiūrį į negalią reikia apibrėžti, kas apskritai yra negalia ir kaip ji suvokiama. Negalės koncepcija formavosi sudėtingai. Viena vertus negalės apibrėžties formavimas priklausė nuo socialinių ir kultūrinių reiškinių, kita vertus nuo sociologinių, politinių, simbolinių ir psichologinių procesų. Kiekviena epocha ir kiekviena kultūra išskiria specifinį ,,kitokio“, ,,svetimo“ žmogaus vaizdinį savaip pavadina nukrypimą nuo socialinės normos. Negalė yra apibrėžiama pagal visuomenėje dominuojančias idėjas ir vertybes.

Negalia egzistuoja nuo pačių seniausių laikų visose tautose ir bendruomenėse. Įvairiais istoriniais laikotarpiais į negalią buvo žiūrima skirtingai – su baime, su pagarba, su neapykanta, kaip į nelaimę, kaip į nuodėmę, kaip į ligą.

„Neįgaliųjų skirtingumas įgaudavo vis kitokias simbolines formas: negalė – nelaimę simbolizuojantis ženklas (antikos laikai), negalė – nuodėmė (judėjų kultūra), negalė – juokdarystė ir vargas(viduramžiais), negalė – gydymo ir ugdymo objektas (renesanso laikotarpis) bei negalė – visuomenės gebėjimo priimti kitokį asmenį indikatorių (postmodernistiniai laikai)“ [40. P. 56].

Vakarų Europoje jau XX a. pradžioje pradėjo formuotis psichosociologinis požiūris, kad negalė yra iš visuomenės kylanti problema, tai reiškia, kad negalės vaizdinys formuojasi visuomenės narių masinėje ir individualioje sąmonėje [39]. Anot Meyerson ir Giami ,,sutrikimas yra tik fizinės būsenos variacija, kuriai mes suteikiame neigiamą vertę“. Ši neigiama vertė susidaro, iš trijų dimensijų ateinančių iš:

- Visuomenės;
- Pačios asmenybės;
- Netipiškos fizinės išvaizdos [39].

Visuotinai, socialiai priimtas negalės apibrėžimas tiesiogiai atspindi socialinio vaizdinio, vyraujančio vienoje ar kitoje socialinėje – kultūrinėje terpėje, savitumą. Kai kurios psichologijos mokslo šakos akcentuoja, kad socialiniai vaizdiniai yra ,,socialinė realybė“, kas

reikštų, jog realybė nėra tai, ką mes matome ar darome, o tai, kaip mes suvokiame supančius reiškinius[39]. Taigi visuomenės sąmonėje esantis neįgalaus individo vaizdinys ir yra negalės realybė. Pasak Marvon, socialinis vaizdinys parodo, koks yra subjekto, žmogaus santykis su negale. Vaizdinys net provokuoja subjekto tam tikrą reakciją į negalę. Negalės sąvoka veikia kaip socialinis vaizdinys, sistemingai grupuojantis įvairius reiškinius, be to ją įtakoja vidiniai prieštaravimai. Pasak Giami ,,negalės vaizdinys yra sudarytas pagal tokį pat modelį, kaip ir pati negalė“. J. Ruškus, interpretuojant Giami žodžius teigia, kad individo negalė yra tiek negalė, kiek ji yra kitų žmonių socialinis konstruktas – vaizdinys. Anot Paicheler ,,negalė visų pirma būtų socialinio atsakymo į sutrikimus rezultatas. Jo nuomone, jau nebeaišku, kur yra negalės vaizdinys žmonių sąmonėje, o kur yra pati negalė. Taigi negalė, anot Paicheler, yra visų pirma socialinė sutrikimų ir nekompetencijų refleksija [39]. Vadinasi kiekvienas negalės apibrėžimas yra tik negalės vaizdinio rezultatas. Negalė visu pirma apibrėžiama kaip situacija – negalės situacija, arba, dezaptacija. Negalės termino apibrėžimas, besiremiantis į individo organinį sutrikimą, nebetenka prasmės. Negalės terminas įsirašo į socialinį, žmonių tarpusavio kontekstą [39].

Giami išryškina, kad viena vertus, negalės sąvoka nurodo asmenis, situacijas, būsenas ir lūkesčius, kita vertus, parado socialinių lūkesčių ir statusų ryšį. Galu gale negalės sąvoka nurodo santykį tarp lūkesčių ir socialinės aplinkos. Tokiu būdu, Giami paneigia negalės sąvokos objektyvumo prielaidą. Negalė yra tik įvairių socialinių vaizdinių sambūris [40]. Mes sutinkame su Giami negalės sampratos konstravimu, nes jo negalės apibrėžtis apima visas įmanomas interpretacijas.

M. Kalyanpur skiria keturias negalės interpretavimo tradicijas:

1. Negalė – dvasinis fenomenas. Daugelis tautų asmens raidos sutrikimus aiškina oro kaita, netinkamu maistu, ar vandeniu, išgąsčiu, netinkamu tėvų elgesiu. Kaip ir viduramžiais Europoje, nedidelės tautelės ir šiandien neįgaliesiems priskiria ypatingas, teigiamas ir neigiamas, dvasines galias. Anot Senojo Testamento Pietų Azijos ir Indijos mentaliteto, kur tikima sielos reinkarnacija, negalė yra netikusios praeities rezultatas. Kitos tautos tiki, kad neįgalusis yra Dievo dovana.
2. Negalė – laiko ribojamas fenomenas. Daugelyje kultūrų laikas nėra linijinis, o ciklišKas. Neįgalumas yra vertinamas kaip laikina situacija. Tose šalyse, kur teigiama, kad negalė yra vertinama kaip sielos sutrikimas, tikima, kad tokia siela vėliau bus atkurta.
3. Negalė – grupinis fenomenas. Negalė nėra individuali problema, ji yra tik šeimyninių problemų rezultatas. Tikima, kad dvasios įsikūnija neįgaliuose

žmonėse, kurių tėvai ar kiti protėviai, elgėsi ne teisingai. Negale Dievai baudžia tas gentis, kuriose buvo sulaužyti ten vyraujantys tabu.

4. Negalės akceptacija. Kai kurios gentys tiki, kad negalė ateina iš Dievų, ji yra už suvokimo ribų, todėl turi būti besąlygiškai priimama, akceptuojama [40].

Negalės sąvokos neapibrėžtumas neleidžia atsakyti į klausimą, kas yra negalė: visuomenės socialiniai vaizdiniai, sveikatos koncepcija, kai kurių asmenų bruožai ir pan. Kita vertus, negalės apibrėžtis akivaizdžiai liudija apie dominuojančius socialinius vaizdinius ir vertybes masinėje sąmonėje. Jokia negalės apibrėžtis nėra absoliučiai teisinga: medicininė ar edukacinė klasifikacija kinta priklausomai nuo laiko ir erdvės. „Vadinasi, negalės apibrėžtis socialiai sukonstruota tam tikromis kultūrinėmis, socialinėmis, politinėmis sąlygomis ir yra laikina“ [40. P. 23].

Apibendrinant galime pasakyti, kad negalė yra ne tik žmogaus fizinių, intelekto ar psichikos pokyčių, o ir stereotipų, socialinių vaizdinių bei socialinės sąveikos rezultatas. Psichosocialinių požiūrių negalė vertinama kaip sąveika tarp asmens ir jo aplinkos (šeimos, ugdymo institucijų). Dar daugiau – negalė vertinama kaip visuomenės sukurtas ir nuolat stiprinamas socialinis vaidmuo.

2. 1. 1. Nuo invalidumo prie neįgalumo

Tarptautinių žodžių žodynas pateikia invalidumo sąvoka „invalidumas (lot. invalidas – silpnas, ligotas) – organizmo būklė, susidariusi dėl ligotumo ar luošumo, kuris neleidžia ar trukdo žmogui dirbti įprastą darbą; invalidu laikomas asmuo, beveik visiškai negalintis dirbti“ [46. P. 421]. Anksčiau minėtame žodyne yra pateikta ir invalido sąvoka „invalidas (lot. invalidus – bejėgis, ligotas) – asmuo, visiškai arba iš dalies netekęs darbingumo dėl su(si)žalojimo, suluošinimo, ligos ar senatvės“ [46. P. 421].

Socialinio darbo žodyne neįgalumas apibūdinamas kaip fizinė ar protinė kliūtis, kuri trukdo ar riboja invalido gebėjimus funkcionuoti kaip kiti [48].

Nuo 2005 m. liepos 1 dienos įsigaliojusi naujoji Invalidų socialinės integracijos įstatymo redakcija „Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas“ atnaujina daugelį 1991 m. įstatymo nuostatų. Naujasis įstatymas pagrįstas nauju požiūriu į žmogų su negalia. Svarbu tai, kad pastaruoju teises aktu atsisakyta diskriminuojančios „invalidas“ sąvokos, vietoj jos įteisinta sąvoka „neįgalusis“. Tai pat neliko ir „invalidumo“ sąvokos, ją pakeitė dvi naujos - „neįgalumo lygis“ ir „darbingumo lygis“.

Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 2 straipsnio 6 punkte apibrėžta neįgalumo sąvoką ,,neįgalumas – tai dėl asmens kūno sandoros ir funkcijų sutrikimo bei nepalankių aplinkos veiksnių sąveikos atsiradęs ilgalaikis sveikatos būklės pablogėjimas, dalyvavimo visuomenės gyvenime ir veiklos galimybių sumažėjimas“ [4] .

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 2 straipsnio 10 punktas pateikia suaugusio asmens su negalia sąvoką „suaugęs asmuo su negalia – darbingo amžiaus asmuo, kuris dėl neįgalumo yra iš dalies ar visiškai netekęs gebėjimų savarankiškai rūpintis asmeniniu (šeimos) gyvenimu ir dalyvauti visuomenės gyvenime“ [4]. Tame pačiame įstatyme apibrėžta ir suaugusio asmens su sunkia negalia sąvoka „suaugęs asmuo su sunkia negalia – asmuo, kuriam pagal šį įstatymą nustatytas visiško nesavarankiškumo lygis ir kuris pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą yra pripažintas nedarbingu“.

Neįgalumo lygis nustatomas asmenims iki 18 metų. Neįgalumo lygis nustatomas kompleksiškai vertinant asmens sveikatos būklę, galimybės būti savarankiškam kasdieninėje veikloje, galimybes ugdytis, aplinkos veiksnių įtaką ir kitus svarbius aspektus. Neįgalumo lygis gali būti trijų lygių:

- Sunkus;
- Vidutinis;
- Lengvas [4].

Darbingumo lygis – asmens pajėgumas įgyvendinti anksčiau įgytą profesinę kompetenciją ar įgyti naują kompetenciją arba atlikti mažesnės profesinės kompetencijos reikalaujančius darbus [4]. Darbingumo lygis nustatomas asmenims nuo 18 m. iki senatvės pensijos amžiaus. Darbingumo lygis yra nustatomas įvertinus asmens sveikatos būklę, kartu įvertinus ir jo galimybes atlikti turimos kvalifikacijos darbus, įgyti naują kvalifikaciją ar dirbti darbus, nereikalaujančius profesinės kvalifikacijos. Darbingumo lygis vertinamas procentais:

- Jei asmeniui nustatoma 0-25 procentų darbingumo, asmuo laikomas nedarbingu;
- Jei asmeniui nustatomas 30-55 procentų darbingumo, asmuo laikomas darbingumo;
- Jei asmeniui nustatomas 60-100 procentų darbingumo, asmuo laikomas darbingu[4].

,,Paprastai darbingumo laipsnis nustatomas tokiais etapais: būtina įvertinti, kokius veiksmus medicininių požiūrių besikreipiantis asmuo gali atlikti, kokia tinkama asmeniui profesinė veikla gali būti atliekama šiais veiksmais ir kiek asmuo gali užsidirbti, užsiimdamas tokia profesine veikla“ [33. P.73].

Darbo autorės teigimu, nustatyti nedarbingumo lygi nėra lengva. Iki šiol nustatant invalidumo grupę lemiamas kriterijus buvo žmogaus sveikatos būklė. Tuo tarpu, asmens darbingumo lygio vertinimas neapsiriboja tik medicininiais kriterijais, vertinamas kompleksiškai - atsižvelgiant į bazinio darbingumo (asmens sveikatos būklės) ir profesinių, funkcinių veiksnių

bei aplinkybių, įtakojančių žmogaus darbingumą, visumą. Darbingumo lygio vietoj invalidumo grupės nustatymas sudaro galimybes objektyviau įvertinti žmogaus gebėjimus dirbti, gauti būtinas medicininės ir profesinės reabilitacijos paslaugas bei išmokas.

Apibendrinat, galima pasakyti, kad šiuo metu stengiamasi atsikratyti senų ir priimti naujus terminus kaip „neįgalus tam tikroje srityje“, o ne „invalidas“ ir taip toliau. Šiuos įvairius terminus jau vartoja įvairių sričių specialistai: socialiniai darbuotojai, psichologai, stengiamasi šiuos terminus įdegti kasdieniniame gyvenime.

2. 2. Neįgaliųjų teisės

Asmenys su negalia pirmiausia yra žmonės, o tik po to neįgalieji. Jie turi būti lygiateisiai visuomenės dalyviai, bet kol kas valstybė negarantuoja jiems visų, lygių teisių.

Lygios teisės reiškia galimybę pasirinkti ir dalyvauti ne tik tose visuomeninio gyvenimo srityse, kurios yra fiziškai paruoštos ir prieinamos, bet ir tose, kurios labiausiai domina patį žmogų. Iš kitos pusės, lygios teisės reiškia žmogaus su negalia priėmimą kaip bet kurio kito visuomenės nario, tai yra negalia neribotų individo veiksmų laisvės. J. Pivorienė pateikia šias žmonių su negalia teisių charakteristikas:

- Žmonės su negalia turi tokias pat kaip ir kiti galimybes mokytis ir veikti savarankiškai;
- Žmonės su negalia yra normalūs visuomenės nariai, todėl turi tokias pat teises būti ugdymo, dirbti mėgimą darbą, pasirinkti kur, kaip ir su kuo gyventi;
- Žmonės su negalia turi teisę mokytis pasirinkti ir jų pasirinkimą turi būti žiūrima rimtai;
- Žmonės su negalia turi turėti galimybę palaikyti ryšius su šeima, draugais ir artimaisiais, užmegzti draugystės, ryšius su žmonėmis, kurie jiems patinka;
- Žmonės su negalia turi teisę jaustis kitų gerbiami tokie, kokie yra [34].

Žmonės turi jausti, kad valstybė gyvena pagal taisyklę „Tua res agitus“ – „viskas apie tave“ [55]. Kitaip tariant, valstybės paskirtis – tarnauti žmogui, rūpintis jo saugumu, gerove, girdėti savo piliečio balsą. Siekiant sukurti tokią valstybę, būtina vadovautis demokratinėmis vertybėmis, kurias įkūnija žmogaus teisių katalogas.

Neįgaliųjų teisės yra neatskiriamos nuo žmonių visuotinių teisių, reglamentuojamų tarptautinėmis sutartimis, pirmiausia Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentais bei Tarptautinėmis darbo organizacijos konvencijomis [16]. Minėtose dokumentuose, pabrėžiama, kad kiekvienas žmogus turi teisę į gyvybę, laisvę, darbą ir asmens apsaugą; niekas negali būti kankinamas ar patirti žiauraus, nežmogiško elgesio. Neįgalūs asmenys turi teisę pagal savo sugebėjimus įsitraukti į naudingą, produktyvią ir atlygininą veiklą ir pan.

Reikėtų pasakyti, kad Lietuvoje iki nepriklausomybės atgavimo nebuvo taip stipriai išreikšto neįgaliųjų poreikio kovoti už savo teises, todėl galima teigti, kad Lietuvoje staiga prasidėjęs neįgaliųjų integravimas į visuomenę buvo reikalingas, bet dirbtinai sukeltas procesas.

Darbo autorės teigimu, Lietuvoje nuo nepriklausomybės atgavimo labai pakito neįgaliųjų padėtis: priimti atitinkami įstatymai (Lietuvos Respublikos invalidų socialinės integracijos įstatymas, Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas), Vyriausybės invalidų reabilitacijos programa ir kiti norminiai aktai, parengtos alternatyvios ugdymo programos, humanizuojama aplinka ir būstas. Sudaromos sąlygos neįgaliesiems žmonėms įgyti profesiją ir integruotis į visuomenę [17]. Minėti dokumentai sumažino neįgaliųjų žmonių socialinės atskirties pojūtį ir užtiktino jų teises.

Dar rengimosi narystei Europos Sąjungoje laikotarpiu Lietuva derino socialinės apsaugos teisės aktus su Europos Sąjungos teise. Todėl Lietuva dar 1997 m. pasirašė ir vėliau ratifikavo Europos socialinę chartiją, 1999 m. ratifikavo Europos laikinuosius susitarimus dėl senatvės, invalidumo ir kitų socialinės apsaugos sistemų.

Lietuvos neįgalių žmonių teisinę padėtį reglamentuoja apie 70 bendro pobūdžio ir specialiosios paskirties teisės aktų. Neįgaliųjų teisės bei socialinės integracijos nuostatos įrašytos į svarbiausius teises aktus, reglamentuojančius sveikatos priežiūros, pensijų, socialinių paslaugų, šalpos (socialinių) pensijų, kompensacinės technikos skyrimo, protezavimo ir ortopedinės pagalbos, transporto lengvatų, ugdymo, aplinkos pritaikymo ir kitus klausimus [55].

2002 – 2006 metais teisinė bazė, skirta neįgalių žmonių teisėms įgyvendinti papildyta ir reformuota, šiais svarbiais įstatymais ir kitais teisės aktais: naujos redakcijos Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymu, Lietuvos socialinių įmonių įstatymu, Neįgaliųjų metų Lietuvoje veiksmu planu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 3 d. Nr. 159, neįgaliųjų aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis 2004 – 2010 metų strategija, patvirtinta Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr. A1-114, Specialiųjų poreikių nustatymo ir jų tenkinimo sąlygos bei taisyklės, patvirtintos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. A1 – 283, naujos redakcijos Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymu ir kt. [55].

Ilgalaikę reikšmę neįgaliųjų teisėms įgyvendinti Lietuvoje turi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 850 patvirtinta „ Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003 – 2012 metų programa“.

Seimas priėmė naują Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą, pradėjo veikti nauja neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymo tvarka. Svarbiausias akcentas - pasikeitęs požiūris į žmones su negalia ir naujos galimybės jiems. Naujas įstatymas užtikrina neįgaliesiems žmonėms lygias teises ir galimybes ir įtvirtina pagrindinius neįgaliųjų socialines integracijos principus.

Įsigaliojo Valstybinių socialinio draudimo įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymas, kurio padidintos pensijos asmenims, mokėjusiems valstybinio socialinio draudimo įmokas ir turintiems pakankamą darbo stažą. Naujas Valstybinių šalpos išmokų įstatymas, įsigaliojo 2004 metais, padidino valstybės mokamas šalpos išmokas socialines pensijas gaunantiems suaugusiems neįgaliesiems. Nuo 2005 metų įsigaliojęs lygių galimybių įstatymas draudžia bet kokia tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją negalios pagrindu [55].

Darbo autorės teigimu, per mažai dėmesio skiriama neįgaliesiems, kaip laisvėms žmonėms, kurie turi apsisprendimo teisę. Tikslinga siekiant sustiprinti neįgaliųjų asmenų kaip lygiateisių piliečių pozicijas. Pagal tai neįgalus asmuo turi būti kiek įmanoma labiau pajėgus pats pasirinkti ir tvarkyti savo gyvenimą kaip asmuo ir kaip pilietis.

Trumpai apžvelgiant istorinius neįgaliųjų teisinės padėties faktus, galime pažymėti, kad Antikos laikais neįgalieji buvo tiesiog naikinami, arba paliekami vergystei, viduramžiais jiems buvo priskirtas skurdžių ar net raganių vaidmuo, XX amžiaus pradžioje neįgalieji buvo uždaromi į specialiąsias institucijas [40]. Matome, kad po daugelio tūkstančių metų neįgalieji pagaliau įgauna lygias teises su kitais visuomenės nariais ne tik deklaratyviai, bet ir faktiškai. Pokyčiai tęsiasi iki šių dienų, tik skirtinguose šalyse skirtingu greičiu ir skirtingais mastais.

Apibendrinant faktą, jog per pastarąjį dešimtmetį neįgaliųjų teisinė padėtis stipriai pakito, darome išvadą, pirmiausiai reikia pasiekti, kad visuose visuomenės gyvenimą reglamentuojančiuose teisės aktuose būtų įtvirtintos neįgalių žmonių teisės, numatytos jų užtikrinimo garantijos. Labai svarbu tai, kad neįgalieji būtų informuoti apie šiuos įstatymus ir turėtų galimybę jais pasinaudoti. Lietuvoje sukurta reikiama neįgaliųjų teises reglamentuojanti teisinė bazė, siekiant užtikrinti neįgaliųjų poreikius. Tačiau išlieka būtinumas ją plėtoti ir tobulinti, atsižvelgiant į praktinio įgyvendinimo sritį.

2. 3. Neįgaliųjų socialinės integracijos problemos

Dabar apie neįgaliųjų integraciją kalbama daug ir iš įvairių perspektyvų, įvairūs visuomenės sluoksniai, valdžios struktūros, žiniasklaida ir patys neįgalieji. Neįgaliųjų socialinės integracijos problemų nagrinėjimą, darbo autorės teigimu, tikslinga pradėti nuo sąvokos „integracija“ išaiškinimo.

Tarptautinių žodžių žodyne teigiama, kad „integracija yra dalių, elementų jungimas į visumą“ [26]. Pastaraisiais metais, kalbant apie neįgaliųjų problemas, integracijos sąvoka įgauna vis daugiau reikšmių. Mucenieko teigimu, integracija tai tikėjimas kiekvieno asmens prigimtine

teise visapusiškai dalyvauti visuomenėje. Integracija šiuo atveju reiškia skirtumų pripažinimą ir tai, kad visuomenėje suteikiama vieta neįgaliam žmogui. Anot Buitkuvienės integracija yra visiško įtraukimo procesas. Stulpino manymu, integravimo procesas reiškia, kad skirtingu siekimų asmenys vienijami bendram gyvenimui ir darbui. Pasak Bakk, Grunewald, integracija – tai planuotas būdas, leidžiantis žmogui su negale būti kartu su visais, o jos esmė - neįgalaus žmogaus dalyvavimas socialinėje bendruomenėje [37]. Kaip matyti, įvairūs autoriai skirtingai traktuoja neįgaliųjų integracijos sąvoką, kuri įgauna vis daugiau reikšmių, todėl tiksliai ją apibrėžti tampa sudėtinga.

Lietuvai siekiant sukurti demokratinį valstybės modelį, visuomenės atsivėrimas neįgaliesiems tapo socialinė realybė ir būtinybė. Šiandien, priėmus demokratinę Konstituciją bei specialiuosius įstatymus, visuomenė atsiveria humanistinėms nuostatoms. Modernių integracijos ideologijų, ateinančių iš Vakarų šalių įtaka, įstojimas į Europos Sąjungą sukėlė naujus iššūkius, lemia vis didėjantį visuomenės dėmesį ir toleranciją neįgaliųjų atžvilgiu. ,,Sveikieji visuomenės nariai, nevyriausybinių neįgaliųjų organizacijų, žiniasklaidos, specialistų dėka, greta savęs išvydo įvairių negalių turinčių žmonių“ [40. P. 13].

Neįgaliųjų socialinės integracijos svarba pabrėžiama ES dokumente socialinės politikos dokumente Socialinė darbotvarkė (Social Agenda) 2005 – 2010 m., dokumento pagrindiniai tikslai – visapusiškas užimtumas ir didesnė visuomenės sanglauda. Europos Komisija nutarė 2007 m. paskelbti Europos lygių galimybių metais [16]. Toks požiūris į negalią yra labiau socialiniai integruojantis ir reiškia esminį posūkį socialinėje politikoje, vedanti į lygių galimybių neįgaliesiems sudarymą. Tikslinga pažymėti, kad Lietuvos ir Europos Sąjungos neįgaliųjų integracijos strategijos yra suderintos.

Pastaraisiais metais daug dėmesio buvo skiriama naujo neįgaliųjų kompleksinės integracijos modelio rengimui. Naujų prioritetų tikslas – siekti lygių galimybių žmonėms su negalia, formuojant valstybės politiką integracijos srityje. Labai svarbios sritys yra gydymas ir reabilitacija, tačiau tai tik viena neįgaliųjų integracijos dalis, o kita dalis priklauso nuo aplinkos pritaikymo, keitimo ir visapusiškų sąlygų savarankiškam gyvenimui sudarymo.

Naujajame Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatyme numatyti pagrindiniai neįgaliųjų socialinės integracijos principai ir apibrėžta pati neįgaliųjų socialinės integracijos sistema, numatytos ir pagrindinės neįgaliųjų socialinės integracijos prielaidos bei sąlygos.

Neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą apibrėžia Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo 5 straipsnio 1 punktas ,,neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą sudaro medicininės, profesinės ir socialinės reabilitacijos paslaugų teikimas, specialiųjų poreikių tenkinimas specialiosios pagalbos priemonėmis, neįgaliųjų užimtumo rėmimas, socialinės paramos teikimas, Valstybinio socialinio draudimo fondo pensijų ir išmokų skyrimas ir mokėjimas, Privalomojo

sveikatos draudimo fondo išmokų skyrimas ir mokėjimas, ugdymo paslaugų teikimas, lygių galimybių dalyvauti kultūros, sporto ir kitose visuomenės gyvenimo srityse užtikrinimas“[4]. Svarbu pažymėti, kad veiksminga integracija pasiekiama tik nuosekliai veikiant visoms reabilitacinio proceso formoms.

Neįgaliųjų socialinės integracija vykdoma pagal šias prioritetines sritis – reabilitacija (profesinė, psichosocialinė, saviraiškos, gyvenimo įgūdžių ugdymas), socialinės paslaugos, aplinkos prieinamumas, visuomenės švietimas, kultūra, sportas, poilsis. Kaip liudija Lietuvos neįgaliųjų reikalų tarnybos duomenis, daugiausia dėmesio 2004 m. buvo skiriama neįgaliųjų socialinių paslaugų teikimo (23%) (aptarėme pirmame skyriuje), užimtumo (29%) bei aplinkos prieinamumo (21)% sritimis [67], kurias aptarsime.

Neįgaliųjų integracijos sferos probleminiu aspektu, darbo autorė išskiria, nedarbą. Neįgalieji – darbo rinkoje papildomai remiami asmenys. Neįgalieji turi būti įdarbinami įprastoje darbo vietoje arba specialiai jiems įrengtoje darbo vietoje. Neįgaliųjų integravimo į darbo rinką teisinis reguliavimas numato papildomą mechanizmą, palengvinantį ir skatinantį neįgaliuosius įsidarbinti [31]. Pagal Nacionalinę neįgaliųjų žmonių socialinės integracijos programą siekiama neįgaliuosius įtraukti į darbo rinką padedant jiems įsidarbinti, plėtojant naujų informacinių technologijų panaudojimą, taikant bendras ir individualias programas, užtikrinant ir plėtojant darbo terapiją ir bendrąjį užimtumą.

Prie neįgaliųjų užimtumo problemos sprendimo prisideda Socialinių įmonių įstatymas. Įstatymo tikslas – įdarbinti neįgaliuosius, I – II darbingumo lygį, praradusius profesinį ir bendrąją darbingumą, skatinti šių asmenų grįžimą į darbo rinką, jų socialinę integraciją bei mažinti socialinę atskirtį. Valstybė teikia pagalba juridiniams asmenims, turintiems socialinės įmonės statusą: teikia subsidijas darbo vietoms steigti, darbuotojams mokyti, darbo aplinkai, gamybinėms ir poilsio patalpoms pritaikyti, kompensuoja dalį darbo užmokesčio ir valstybinio socialinio draudimo įmokų. Deja, vis vien neįgaliųjų socialinės integracijos sistemoje profesine reabilitacija laikoma viena silpniausių grandžių.

Pagrindinės neįgaliųjų integracijos į darbo rinką kliūtys: nepakankamai pritaikyta viešoji ir informacinė aplinka ugdymo, darbo rinkos mokymo įstaigose; nepakankamai pritaikyta informacinė ir darbinė aplinka; profesinio pasirengimo stoka, ryšių su darbo rinka praradimas, profesinės reabilitacijos nebuvimas arba jos neefektyvumas, amžius, motyvacijos dirbti trūkumas, bedarbio pašalpos siekimas, asmeninės iniciatyvos trūkumas.

Didžioji dalis neįgaliųjų susiduria su judėjimo ir apsitarnavimo problemomis. Užtikrinant neįgaliųjų teisę į socialinę integraciją svarbu veiksniu yra fizinės ir informacinės aplinkos pritaikymas. Svarbu akcentuoti, kad fizinės aplinkos pritaikymas – būtina sąlyga atkurti neįgalaus žmogaus fizinį, dvasinį ir ekonominį savarankiškumą. Fizinė aplinka skirstoma į

viešąją aplinką (darbo aplinka, transportas ir pan.) ir būsto aplinka (gyvenamieji namai, jų aplinka būtai ir pan.). Teisinė bazė fizinės aplinkos pritaikymui neįgaliesiems sukurta pakankama. Priimti teisės aktai, numatantys aplinkos ir būsto pritaikymą neįgaliųjų reikmėms statant naujus ir rekonstruojant esamus objektus [31]. Tačiau aplinkos pritaikymo problema dar negreit bus išspręsta. Vyrauja vienkartiniai veiksmai, stokojama bendros, aplinkos pritaikymo reikalavimų, jų vykdymo kontrolės. Neparengtos aplinkos (viešosios, būsto), transporto ir jo aplinkos pritaikymo metodikos. Ne visos visuomeninės kelių, geležinkelių, oro ir vandens transporto priemonės pritaikytos neįgaliųjų žmonių poreikiams bei neatitinka šiuolaikinių reikalavimų. Tai riboja neįgaliųjų socialinės atskirties mažinimą.

Anot Rimdeikienės, kurios nuomonei pritremia, neįgaliųjų integracija į visuomenę skilo į atskirus, skirtingą eigą turinčius struktūrinius komponentus:

- teisinę – valstybės įstatymų užtikrinta neįgaliojo teisę ,,būti su sveikaisiais“;
- psichosocialinę – visuomenės geranoriško požiūrio užtikrintą neįgaliojo teisę ,,būti su sveikaisiais“.

Darbos autorės teigimu, pakankamai sėkmingą neįgaliųjų teisinę integraciją atspindi Lietuvoje priimti teisės aktai, užtikrinantys lygias su kitais teisės į ugdymą, darbą bei kitas garantijas.

Neįgaliųjų socialinės integracijos į visuomenę procesas, bus sėkmingas tik tuo atveju, jei visuomenės nariai palankiai žiūrės į tokių žmonių buvimą bendroje socialinėje terpėje [39]. Visuomenės švietimo srityje reikia skleisti visuomenės supratimą apie neįgaliųjų socialinę integraciją, valstybės politiką, negalias, jų prevenciją, paslaugas.

Apibendrinant, galime daryti išvadą, kas nors valstybė įstatymiškai ir užtikrino teisinę neįgaliųjų integraciją, tačiau neįgaliųjų integracijos procese išlieka nemažai neišspręstų problemų. Sėkmingas integracijos kelias priklauso nuo įstatyminės bazės, visuomenės bei pačių integracijos veikėjų.

2. 3. 1. Socialinių nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu ypatumai

Neįgaliųjų integracijos probleminiu aspektu, darbo autorė išskiria, nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu ypatumus.

Nuostatos sąvoka yra apibūdinama kaip: ,,daugiau ar mažiau kristalizuota veikėjo (individo ar kolektyvo) poziciją objekto (asmuo, grupė, situacija, vertybė) atžvilgiu; ji pasireiškia daugiau ar mažiau, atvirai per įvairius simptomus ar rodiklius (žodžiai, tonai, gestai, veiksmai ar jų nebuvimas); jos funkcija vienu metu yra kognityvinė, energetinė ir reguliuojanti veiksmus

‹....› Būtent nuostatų dėka žmogus užsiima poziciją kitų žmonių ar įvykių atžvilgių, priklausomai nuo jų žmogus jaučia, vertina, pasirenka vienu ar kitu būdu“ [39. P.61]. Taigi socialinė nuostata yra visuminė sąmonės būsena, kintama, nulemta išorinių veiksnių.

Nuostatų į neįgaliuosius klausimas tiek teorinių, tiek praktinių lygiu nėra naujas. Jau nuo 1930 m. susiformavus socialinių tyrimų metodologinei bazei, konceptualizavus ir operacionalizavus socialinės nuostatas ir socialinio vaizdinio sąvokas, socialinė-kultūrinė nuostatų problema buvo perkelta į mokslinį teorinį lygį. Šalia to susiformavo vadinamoji interakcinė negalės tyrimų perspektyva, kurios esminė idėja – socialinius nukrypimus kuria pati visuomenė, nustatydama ir pritaikydama tam tikras socialines taisykles [39].

Nuostatos į neįgaliuosius yra skirtingai nagrinėjamos Vakarų Europoje ir Šiaurės Amerikoje. JAV, Kanadoje daugiau nagrinėjamos pačios nuostatos turinys ir struktūra, o Europoje daugiau dėmesio skiriama socialinio negalės vaizdinio problemai. Anot Europiečių, socialinio vaizdinio sąvoka yra platesnė, nes ji aprėpia ne tik nuomones, tačiau ir vertybines sistemas, normas, kultūrinius modelius [39].

Mokslinėje literatūroje, kurioje nagrinėjami nuostatų į neįgaliuosius klausimai, visų pirmą yra pabrėžiamas nuostatų valentingumo problema. Valentingumas – vertinimo pasiskirstymas tarp neigiamo ir teigiamo polių. Įvairiuose kraštuose atliktų tyrimų duomenys rodo, kad įvairių visuomenės narių, nuostatos neįgaliųjų atžvilgių dažnai būna neigiamos. „S. Ionescu ir Ch. Despins Kanadoje atlikto tyrimo rezultatai patvirtino, kad kai žmonės deklaruoja bendras nuostatas (neįgaliųjų teisės, vieta visuomenėje), jos dažniausiai būna teigiamos. Tačiau nuostatos gerokai pasikeičia, pasidaro neigiamos, jei neįgalieji įsiterpia į asmeninę kito žmogaus erdvę“ [40. P. 37]. Be to, Gottlieb ir Morvan, tyrimų rezultatai rodo, kad protinė negalė (labiau nei kiti sutrikimai) sukelia nepalankiausias nuostatas [40]. Įdomus faktas, jog senovės Graikijoje nepalankiusias nuostatas aplinkinių sąmonėje keldavo fizinių sutrikimų turintys žmonės, o XXI a. nepalankiusiai vertinami asmenys turintys intelekto sutrikimą. Tai paaiškina vertybių transformacija (nuo kūno iki intelekto idealo).

Mokslinėje literatūroje galime rasti pakankamai nuostatų į negalę struktūrinių modelių, 1 pav. pateiktas vienas įdomesnių ir išsamesnių struktūrinių nuostatų į neįgaliuosius modelis.

1 pav. Struktūrinis nuostatų į neįgaliuosius teorinis modelis

(Siller, Ferguson, Vann, Halland, 1967)

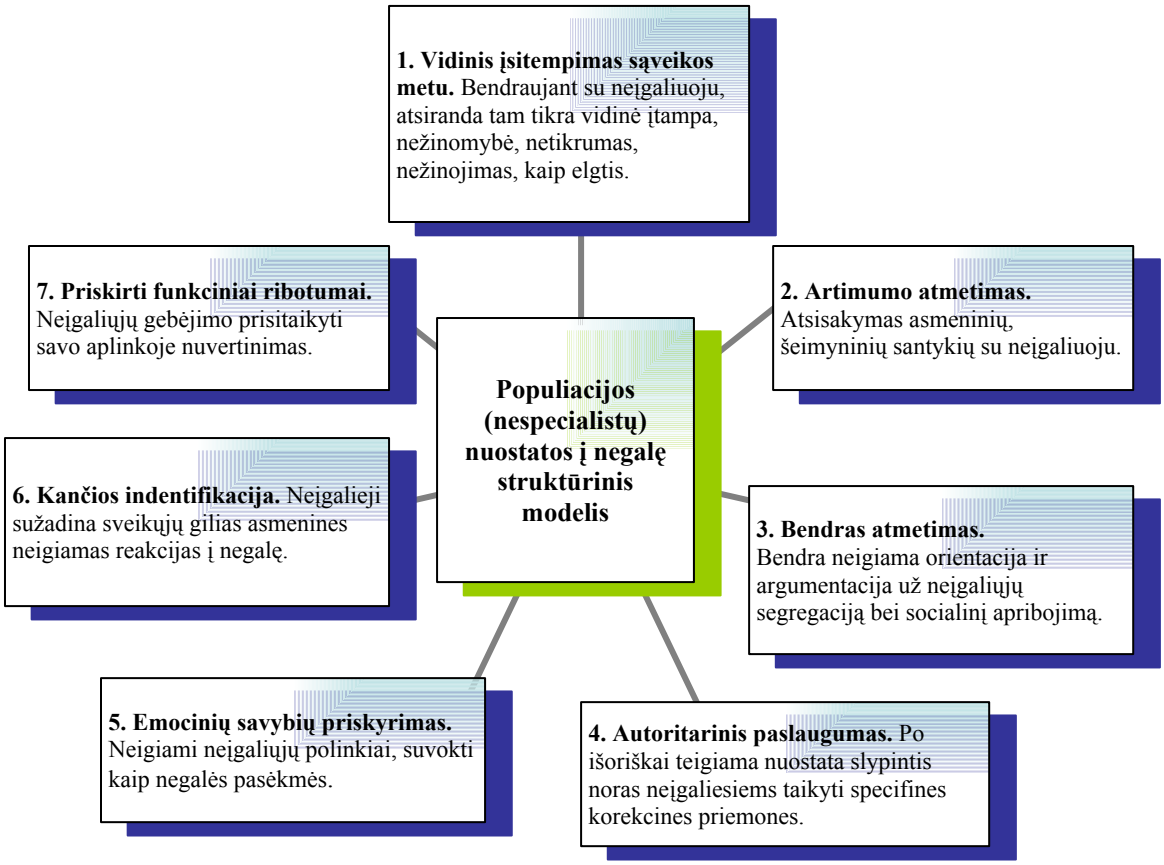

Anot Ruškaus nuostatos komponentas „socialinis apribojimas“ išreiškia požiūrio į negalę kaip į socialinį nesugebėjimą, ribotumą. Į akis krenta negalia turinčio žmogaus negebėjimas atlikti kokią nors veiklą (kurčiasis negirdės muzikos, sėdintis vežimėlyje negalės kilti laiptais). Viešoji nuomonė apie neįgaliuosius pasireiškia ir tuo, ką padaro sveikas žmogus, atrodo neįprasta, tą patį padarius neįgaliajam. „Kodėl turi būti keista, kad fizinių negalių turintis žmogus baigia universitetą, pasiekia gerų rezultatų profesinėje veikloje?..... Žmonių, turinčių negalių, patirtis atskleidžia aplinkinių diskriminacinių nuostatų žalą neįgaliojo asmenybei“ [40. P. 40].

Remdamasi savo bei kitų neįgaliųjų patirtimi, J. Morris sudarė grupę šiuolaikinių stereotipų, kuriais remiantis vertinami neįgalieji: neįgalieji gėdijasi savo negalės; neįgaliesiems gyvenimas yra baisi našta; neįgalieji trokšta būti sveiki; neįgalieji jaučia pagiežą sveikiesiems; neįgaliųjų neigiamos emocijos atitinka neįgalumą, o ne analogiškus sveikųjų jausmus; neįgalumas psichologiškai veikia asmenį; nuostabu, jei neįgalieji juokiasi, džiaugiasi; neįgalaus nesėkmių priežastis yra negalė; neįgalaus gyvenimas yra beprasmis; neįgalieji yra ypač talentingi meno srityje; neįgaliųjų teisė į privatumą gali būti aukojama dėl gydymo, ugdymo, socialinės integracijos [40. P. 40]. Darbo autorės nuomone, patys neįgalieji perima tokias nuostatas, kurios pamažu tampa pačių neįgaliųjų galvosenos dalimi ir veda prie neigiamo savęs ir visuomenės vertinimo.

Taigi, tikslinga akcentuoti informacijos, kaip integracijos komponentės svarba (žiniasklaida, valstybinės institucijos, nevyriausybinės organizacijos, įstatyminė bazė ir pan.). Tai kas viešai skelbiama apie neįgaliuosius, įsirėžia į eilinių piliečių sąmonę.

Darbo autorė akcentuoja, kad nuostatų į neįgaliuosius pažinimas leidžia paaiškinti neįgaliųjų integracijos į visuomenę kliūtis, atsirandančias ne dėl vienos ar kitos žmogaus funkcijos sutrikimo fakto, bet dėl supančių žmonių nuostatų į neįgaliuosius specifiškumo. Visuomenė dar marginalizuoja žmones su negalia. Ta mintis leidžia pamąstyti, galbūt žmonės nedaug pasistūmėjo nuo antikos laikų, nuo seniausių laikų žmonės bijojo ir vis dar bijo neįgaliųjų.

Tokios nuostatos laikosi Varžinskienė L., pasak jos žmonių, turinčių negalia gerovė ir gyvenimo kokybė tiesiogiai priklauso nuo toje visuomenėje vyraujančio požiūrio į negalią, kadangi šie žmonės dažnai negali patys tiesiogiai kovoti už savo gyvenimą ir gyvybę, yra priklausomi nuo aplinkinių pagalbos.

Apibendrinant, tai kas buvo ankščiau pasakyta, darome išvadas, kad socialinė nuostata reiškia tam tikrą laikyseną objekto atžvilgiu bei elgesį tam tikromis aplinkybėmis. Būtent dėl

visuomenės narių sąmonėje esamų neigiamų emocijų ir vaizdinių neįgaliesiems sunku integruotis į visuomenę. Kitaip sakant, neįgaliųjų integracijos į visuomenę kliūtis, iškyla ne tiek dėl vienos ar kitos žmogaus funkcijos sutrikimo, kiek dėl žmonių nuostatų specifiškumo.

3. ŠALČININKŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO VEIKLOS ANALIZĖ

Prieš pradedant nagrinėti, Šalčininkų socialinių paslaugų centro teikiamas socialines paslaugas, reikėtų išanalizuoti neįgaliųjų statistinių rodiklių dinamiką Lietuvoje ir Šalčininkų rajone (žr.1 lentelę) įvairiais aspektais, tai yra kokį procentą sudaro neįgalieji nuo bendro gyventojų skaičiaus, koks pasiskirstymas pagal darbingumo lygį, kiek yra vaikų su negalia ir pan.

3. 1. Esamos situacijos analizė

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, 2004 m. šalyje gyveno 243 548 asmenys, gaunantys invalidumo pensijas ir apie 2 tūkstančiai asmenų, kurie neturėjo teisės gauti jokios invalidumo pensijos [64]. Taigi Lietuvoje neįgaliųjų žmonių yra apie 7 proc. visų šalių gyventojų. Didžiausia dalis neįgaliųjų – asmenys, kuriems nustatyta II darbingumo lygis – 144 687, šie asmenys sudarė net 59 proc. visų neįgaliųjų skaičiaus. Asmenys kuriems nustatytas I darbingumo lygis, kurie dėl ligos ar kitų sveikatos sutrikimų patys negali pasirūpinti savo asmeniniu, socialiniu ir visuomeniniu gyvenimu ir kuriem reikalinga nuolatinė kito asmens, pagalba, slauga ir priežiūra, sudaro apie 13 proc. visų neįgaliųjų skaičiaus. Asmenys kuriems nustatytas III darbingumo lygis, 2004 m. buvo 50 038 tai yra 21 proc. bendro neįgaliųjų skaičiaus. Neįgalieji vaikai iki 18 metų 2004 m. sudarė 7 proc. (16 121) bendro neįgaliųjų skaičiaus. Darbingo amžiaus asmenys, kuriems nustatytas neįgalumas sudarė apie 57 procentus bendro neįgaliųjų skaičiaus [64].

Ministerijos duomenimis, 2005 m. šalyje gyveno 248 260 asmenys, gaunantys netekto darbingumo pensijas ar išmokas, susijusias su negalia ir apie 2 tūkstančiai asmenų, kurie neturėjo teisės gauti jokios netekto darbingumo pensijos. Didžiausią dalį neįgaliųjų sudarė - asmenys, kuriems nustatytas 30-40 proc. darbingumo lygis ar II invalidumo grupė – 148 586, šie asmenys sudaro net 60 proc. visų neįgaliųjų skaičiaus. Pačios sunkiausios negalios asmenys, t.y. tie, kuriems nustatytas 0-25 proc. darbingumo lygis ar I invalidumo grupė, sudaro 14 proc. viso neįgaliųjų skaičiaus. Neįgaliųjų, kuriems nustatytas 45- 55 proc. darbingumo lygis ar III invalidumo grupė, 2005 m. buvo 50 035 arba 20 proc. bendro neįgaliųjų skaičiaus, vaikų su negalia iki 18 metų buvo 16 002 arba 6 proc. [67].

Šalčininkų rajone 2003 m. neįgalieji sudarė 7 proc. visų rajono gyventojų, sekančiais metais situacija nepasikeitė, neįgaliųjų procentas liko toks pat. Tuo tarpu 2005 m. neįgalieji Šalčininkų rajone sudarė jau 8 proc. visų gyventojų, nors pats neįgaliųjų skaičius nepasikeitė, tai paaiškinti galime gyventojų skaičiaus sumažėjimu (žr.1 lentelę) [61; 62].

1 lentelė. Neįgalieji Šalčininkų rajone

Rodiklio pavadinimas	**Metai**		
	2003 m.	**2004 m.**	**2005 m.**
Šalčininkų savivaldybės gyventojų skaičius	38848	38548	38129
Neįgaliųjų skaičius (bendras su vaikais)	2998	3112	3111
1000 – iui gyventojų tenka apie neįgaliųjų	77	81	82
Iš jų kuriems nustatyta:			
0 – 25 proc. darbingumo (I grupė)	338	355	332
30 – 40 proc. darbingumo (II grupė)	1688	1790	1793
45 – 55 proc. darbingumo (III grupė)	818	792	804
Pensinio amžiaus neįgalieji	852	722	734

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

Kalbant apie neįgaliųjų pasiskirstymą 2003 – 2005 m. pagal darbingumo lygį (žr. 2 pav.) matome, kad didžiausią dalį sudaro 30 – 40 proc. darbingumo turintys asmenys (trijų metų vidurkis sudaro apie 60,66 proc.), antroje vietoje yra 45 – 55 proc. darbingumo turintys žmonės (trijų metų vidurkis sudaro apie 28,66 proc.), mažiausia dalis tenka 0 – 25 proc. nustatyto darbingumo asmenims (trijų metų vidurkis sudaro apie 11,66 proc.),(procentinį santykį žr. 1. priedą) [61; 62].

2 pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas pagal darbingumo lygį

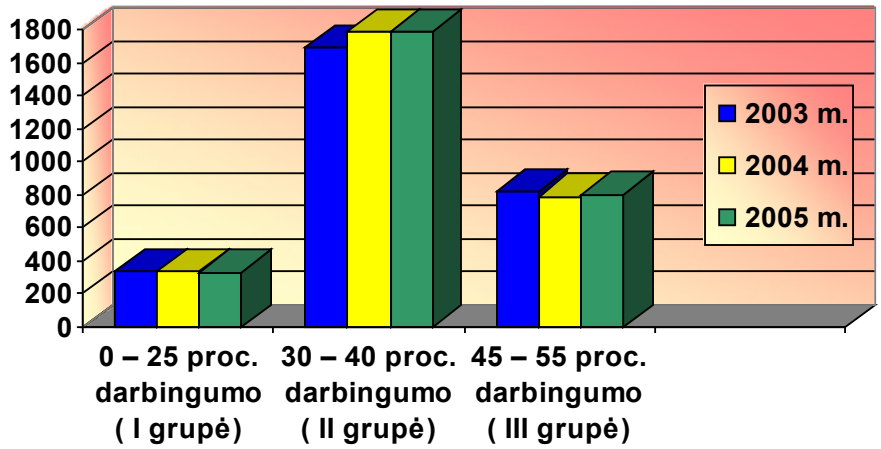

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

Vaikai su negalia sudaro apie 5,33 proc. (trijų paskutinių metų vidurkis), (procentinį santykį žr. 2 priedą). Nagrinėjant statistinius rodiklius, pastebime, kad jų skaičiaus nuolat augimą (žr. 2 lentelę) [61; 62].

2 lentelė. Vaikai su negalia Šalčininkų rajone

Rodiklio pavadinimas	**Metai**		
	2003 m.	**2004 m.**	**2005 m.**
Vaikai su negalia	154	175	182
Iš jų kuriems nustatytas:			
Sunkus neįgalumo lygis	7	8	22
Vidutinis neįgalumo lygis	--	--	61
Lengvas neįgalumo lygis	--	--	57
Invalidumas	--	--	42

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

Analizuojant darbingo amžiaus neįgaliųjų rodiklius (skaičiuojant paskutiniųjų 3 metų vidurkį jie sudarė apie 38,33 proc. visų suaugusių neįgaliųjų), galime daryti išvadą, kad jų skaičius nuolat augą [61; 62]. Tai reiškia, kad daugėja žmonių:

- kuriems nustatoma 30-55 proc. darbingumo, asmuo laikomas iš dalies darbingu;
- kuriems nustatoma 60-100 proc. darbingumo, asmuo laikomas darbingu (žr.3 lentelę).

3 lentelė. Dirbantys ir darbingo amžiaus neįgalieji

Rodiklio pavadinimas	**Metai**		
	2003 m.	**2004 m.**	**2005 m.**
Neįgaliųjų skaičius (be vaikų)	2844	2937	2929
Dirbantys neįgalieji	317	260	296
Darbingo amžiaus neįgalieji	1779	1748	1964

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

Tuo tarpu reikia atkreipti dėmesį ir į kitą rodiklį, tai dirbantys neįgalieji (procentinį santykį žr. 3 priedą). Dirbantieji neįgalieji sudaro tik 13,7 proc. (skaičiuojant paskutiniųjų 3 metų vidurkį) visų darbingo amžiaus neįgaliųjų [61; 62].

Apibendrinant anksčiau minėtus faktus, galime daryti išvadą, kad nuolat didėjantis neįgalių žmonių skaičius kelia savivaldybei vis sudėtingesnes problemas, siekiant garantuoti šios socialinės grupės asmenų teisę į savarankiškumą, teikiamų socialinių paslaugų kokybę, socialinę integraciją ir dalyvavimą visuomenės gyvenime.

3. 2. Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos aprašymas

Socialinių paslaugų organizatorė Lietuvoje yra savivaldybė. Ji analizuoja įvairių visuomenės grupių poreikius, ir planuoja lėšas, reikalingas socialinėms paslaugoms finansuoti. Savivaldybė atsakinga, už jos teritorijoje teikiamas socialines paslaugas, gyvenantiems asmenims, be to ji yra didžiosios dalies socialinių paslaugų teikiančių įstaigų steigėja [24].

Socialinė biudžetinė įstaiga Šalčininkų dienos centras neįgaliesiems (toliau – Centras) veiklą pradėjo 1999 m. vasario 4 d. Steigėjas – Šalčininkų rajono savivaldybė [60]. Kaip prioritetas buvo pasirinkti neįgalieji. Nuo 2005 m. centras teikia paslaugas ne tik neįgaliesiems,

bet ir pensinio amžiaus žmonėms, dėl to buvo pakeistas pavadinimas į Šalčininkų socialinių paslaugų centrą.

Centro tikslas – teikti nestacionarias socialines paslaugas įvairioms socialinių žmonių grupėms, rūpintis socialine integracija ir reabilitacija, siekiant pagerinti gyvenimo kokybę, sudaryti sąlygas užtikrinančias jų savarankiškumo išsaugojimą, skatini sugebėjimą pasirūpinti savimi ir integruotis į visuomenę [60].

Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymo 3 straipsnio 2 punktas apibrėžia socialinių paslaugų tikslą „socialinių paslaugų tikslas – sudaryti sąlygas asmeniui (šeimai) ugdyti ar stiprinti gebėjimus ir galimybes savarankiškai spręsti savo socialines problemas, palaikyti socialinius ryšius su visuomene, taip pat padėti įveikti socialinę atskirtį“ [6]. Aukščiau minėto įstatymo 3 straipsnio 3 punkte pabrėžta, kad socialinės paslaugos teikiamos siekiant užkirsti kelią asmens, šeimos, bendruomenės socialinėms problemoms kilti, taip pat visuomenės socialiniam saugumui užtikrinti [6].

Lyginant šiuos tikslus, matome panašumus, pagrindiniai akcentai: socialinė integracija, savarankiškumo ugdymas. Taigi Centro tikslas atitinka Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatyme įtvirtintus socialinių paslaugų tikslus.

„Pagrindiniai Centro uždaviniai:

1. užtikrinti socialinių paslaugų teikimą neįgaliesiems, tenkinant jų specialiuosius poreikius;
2. padėti neįgaliesiems asmenims spręsti socialinės reabilitacijos problemas pagal negalią;
3. užtikrinti fizinę bei protinę negalią turinčių asmenų dienos užimtumą, padėti integruotis visuomenėje;
4. atkurti, sustiprinti ir ugdyti paslaugų gavėjus, atsižvelgiant į jų specialiuosius ugdymo poreikius, sugebėjimus bei fizinę ir psichinę būklę;
5. skatinti neįgaliųjų aktyvumą, kūrybiškumą bei savarankiškumą, pasitikėjimą savimi, rengti juos savarankiškam gyvenimui ir darbui visuomenėje;
6. užtikrinti neįgaliųjų integravimą į kultūrinę veiklą, poilsį ir sportą bei lygias galimybes jiems dalyvauti šiuose gyvenimo srityse;
7. organizuoti rajono neįgaliesiems gyvenamosios aplinkos pritaikymo paslaugas;
8. užtikrinti teikiamų paslaugų kokybę ir efektyvumą taikant pažangiausius socialinio darbo metodus;
9. esant galimybei, atstovauti klientų interesams, ginti jų teises;

10. teikiant socialines paslaugas laikytis pagrindinių neįgaliųjų socialinės integracijos principų (lygių teisių, lygų galimybių, visapusiško dalyvavimo ir kt.);
11. gerinti socialinę aplinką, teikiant socialines paslaugas ir kitiems socialinės atskirties grupių asmenims pagal poreikį“[60. P.2].

Centro kontrolė atlieka steigėjas.

Šiuo metu Centre įsteigti direktoriaus, du socialinių darbuotojų, du lankomosios priežiūros darbuotojų etatai (žr. 3 pav.) [63].

3 pav. Šalčininkų socialinių paslaugų centro sandara

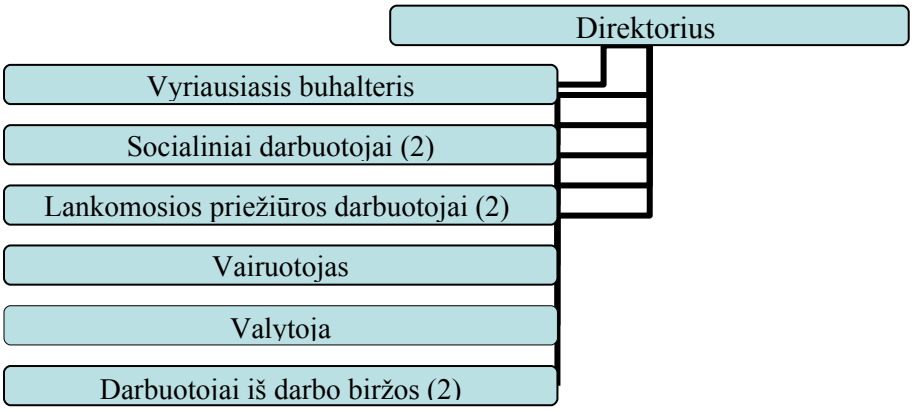

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro duomenys

Centro personalo struktūrą lemia klientų poreikiai bei jiems teikiamų paslaugų struktūra. Kol kas nėra sukurtų normatyvų, reglamentuojančių Centro darbuotojų skaičių ir kvalifikaciją, todėl Centras suformuoja personalą taip kaip gali. Daugiausia dėmesio teikiant socialines paslaugas skiriama jų kokybei, todėl socialiniai darbuotojai mokosi, gilina žinias, noriai tobulina savo kvalifikaciją.

3. 2. 1. Šalčininkų socialinių paslaugų centro klientai

Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklą bus analizuojama ir vertinama kelias kriterijais:

- Lankančiųjų skaičius;
- Teikiamų paslaugų įvairovė;
- Paslaugų kokybė.

Centro klientai:

- neįgalūs asmenys – asmenys dėl negalios visiškai ar iš dalies negalintys pasirūpinti savo asmeniniu ir socialiniu gyvenimu;
- asmenys po ūmių traumų ar sužeidimų, taip pat asmenys su akivaizdžiais neįgalumo požymiais;
- pensininkų ir neįgaliųjų šeimos, neturinčios vaikų ir negalinčios savimi pasirūpinti;
- pensininkų ir neįgaliųjų šeimos, kurių vaikai gyvena atskirai ir dėl objektyvių priežasčių negali prižiūrėti tėvų;
- šeimos, auginančios vaikus su negalia;
- kitos socialinės atskirties grupės [60].

Centras įkurtas 1999 m. nuo to laiko klientu skaičius su tam tikrais svyravimas 2003 m. ir 2005 m. nuolat auga (žr. 4 lentelę) [63]. Centras kiekvieną dieną registruoja savo lankytojus. Lyginant 2005 m. su 1999 m. klientų skaičius padidėjo 2,8 karto.

4 lentelė. Klientų lankomumas

Laiko intervalas	**Metai**						
	1999 m.	**2000 m.**	**2001 m.**	**2002 m.**	**2003 m.**	**2004 m.**	**2005 m.**
Per metus	1776	2852	4136	4913	3960	5069	5020
Vidutiniškai per mėnesį	148	237	345	409	336	422	419

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

Analizuojant Centro klientus pagal darbingumo lygį (žr. 4 pav.), matome, kad didžiausią lankytojų dalį sudaro asmenys kuriems nustatyta 30 – 40 proc. darbingumo [63]. Bendras paslaugų gavėjų skaičius 2005 m. 483 neįgalieji, tai apie 46,8 proc. daugiau nei 2001 m. ir 19 proc. daugiau nei 2003 m. Nagrinėjant statistinius rodiklius matome, kad Centras kiekvienas metais sulaukia vis didesnio neįgaliųjų klientų skaičiaus.

4 pav. Centro klientai pagal darbingumo lygį

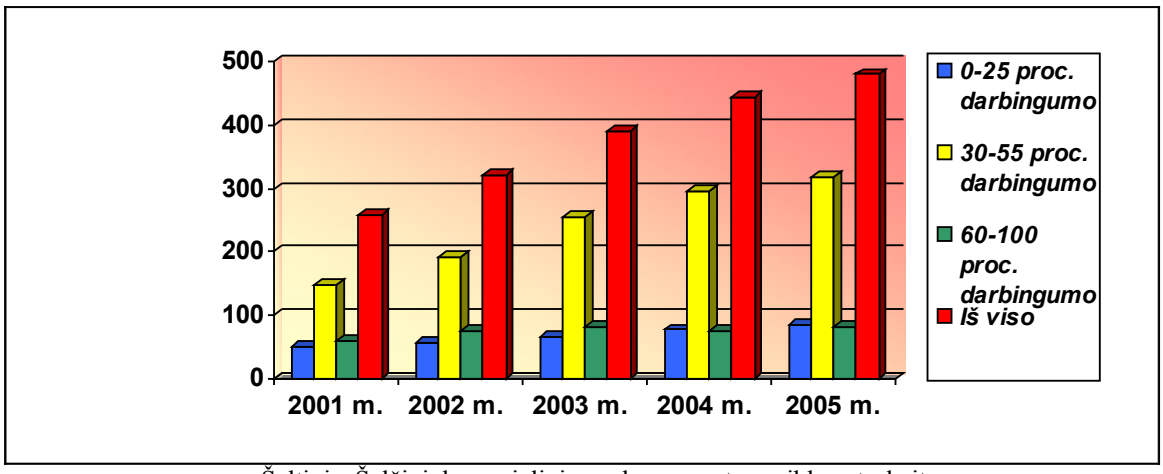

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

Analizuojant Centro suaugusių neįgaliųjų klientų pasiskirstymą pagal amžiaus grupes 2004 ir 2005, pažymėsime, kad klientų amžius yra įvairus (žr. 4 priedą) [59; 63]. Daugiausia lankytojų (vidutiniškai 250 lankytojų per 2 metus) yra 30 – 59 metų, mažiausia (vidutiniškai 4,5 lankytojo per 2 metus) – virš 85 m. Tai rodo, kad centro paslaugomis daugiau naudojasi vidutinio amžiaus žmonės.

Kalbant apie suaugusių neįgaliųjų klientų pasiskirstymą pagal lytį, žiūrint dviejų paskutiniųjų metų rodiklius (žr. 5 priedą) matyti, kad klienčių moterų (vidutiniškai 259 per 2 metus) yra daugiau nei vyrų (vidutiniškai 191 per 2 metus) [59; 63].

Kaip parodė statistinių rodiklių analizė, Centro klientų skaičius nuolat auga. Taigi, Centras privalo efektyviau organizuoti socialinių paslaugų teikimą, didinti jų įvairovę ir prieinamumą.

3. 2. 2. Šalčininkų socialinių paslaugų centro teikiamos paslaugos

Neįgalūs žmonės yra viena iš socialinės rizikos asmenų grupių su jai būdingais interesais bei specialiaisiais poreikiais. Neįgaliųjų reikmės yra sudėtingesnės, kompleksiškesnės nei sveiku žmonių, todėl jiems būdingi specialieji poreikiai.

Centras teikia įvairias nestacionarias socialines paslaugas:

- teikia informaciją ir konsultuoja socialinių paslaugų ir kitais klausimai [60];

Informavimas tai reikalingos informacijos apie socialinę pagalbą suteikimas asmeniui (šeimai). Konsultavimas tai socialinio darbuotojo teikiama paslauga, kuria kartu su asmeniu analizuojama asmens (šeimos) probleminė situacija ir ieškoma veiksmingų problemos sprendimo būdų [11].

Tam, kad būtų veiksmingai įgyvendintas neįgaliųjų integravimasis į visuomenę, pirmiausia būtina užtikrinti asmenų konsultavimą ir informavimą. Todėl pastaruoju metu Centras daug dėmesio skiria gyventojų informavimui apie socialines paslaugas (žr. 5 lentelę) [58; 59;63]. Centro socialiniai darbuotojai informuoja ir konsultuoja klientus dėl socialinės paramos, paslaugų, socialinių paslaugų įstaigų, įstatymų. Kartu su klientu ir jo šeimos nariais analizuojamos situacijos, kartu ieškoma sprendimo būdu.

5 lentelė. Informacijos teikimas ir konsultavimas

Socialinių paslaugų grupė ir jos rūšys	**Paslaugų/ vienetų skaičius per metus**			**2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius**
	2003	**2004**	**2005**	
Informacijos teikimas ir konsultavimas				
Informavimas žodžiu	--	--	181	181
Konsultavimas žodžiu	--	--	117	117
Po konsultacijos nukreipta į kitą įstaiga	--	--	72	72

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

Informacija ir reklama turi įtakos bendruomenės nariams vertinant vietos socialinės politikos pokyčius. Apie socialinio darbo aktualijas ir problemas, Centro darbą ir teikiamas socialines paslaugas, rašo rajono laikraštis: „ Šalčios žinios“, Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos ir administracijos „Informacinis biuletenis“. Informacija skelbiama ir Savivaldybės interneto svetainės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus tinklapyje. Čia nurodomi renginiai, vykdomos programos ir projektai.

- teikia buitinės paslaugas[60];

Asmeninės higienos ir priežiūros paslaugų organizavimas, pagalba asmenims (šeimoms), kurie dėl nepakankamų pajamų ar skurdo negali (neturi galimybės) pasirūpinti savo higiena. Ši pagalba apima pirties (dušo) talonų išdavimą, skalbimo paslaugų organizavimą [11].

Pati populiariausia – buitinių paslaugų grupė, o toje grupėje žmonės dažniausiai naudojasi kirpėjos paslaugomis (žr. 6 lentelę) [57; 58; 59; 63]. Analizuojat 2002 – 2005 metų laikotarpį matome, kad buitinių paslaugų paklausa augo kiekvienas metais. Bendras buitinių paslaugų vienetų skaičius 2005 m. 1250, tai 52,88 proc. daugiau lyginant su 2002 m.(bendras paslaugų vienetų skaičius 589).

6 lentelė. Buitinės paslaugos

Socialinių paslaugų grupė ir jos rūšys	**Paslaugų/ vienetų skaičius per metus**				**2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius**
	2002	**2003**	**2004**	**2005**	
Buitinės paslaugos					
Skalbimas	153	193	217	303	48
Maudymasis	46	59	65	128	25
Kirpimas	390	512	770	819	257

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

- aprūpina būtiniausias daiktais (drabužiais, avalyne ir kt.)[60];

Aprūpinimas būtiniausiais drabužiais ir avalyne būtiniausių drabužių, avalynės ir kitų reikmenų skurstantiesiems teikimas (žr. 7 lentelę) [57; 58; 59; 63].

7 lentelė. Aprūpinimas daiktais ir avaline

Socialinių paslaugų grupė	**Paslaugų/ vienetų skaičius per metus**				**2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius**
	2002	**2003**	**2004**	**2005**	
Aprūpinimas avalyne ir drabužiais	--	--	120	134	134

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

- aprūpina rajono gyventojus techninės pagalbos priemonėmis [60];

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą ir siekiant gerinti medicininę, profesinę ir socialinę neįgaliųjų integraciją, jų medicininį socialinį ir techninį aptarnavimą, Centras vykdo aprūpinimo techninės pagalbos priemonėmis.

Paskutiniu metu pagerėjo situacija dėl techninės pagalbos priemonėmis aprūpinimo, nes pavyko išspręsti ilgų eilių problemą. Šiuo metu techninės pagalbos priemonės pristatomos iškarto, arba per dvi savaites. Iš viso 2005 m. Centras padalino 257 techninės pagalbos priemones, tai yra 21 proc. daugiau nei 2004 m.(žr. 6 priedą) [59; 63]. Dažnai siūlomos priemonės yra panaudotos, bet labai geros būklės. Nepaisant to nemažai žmonių atsisako jas

priimti. Tokiu atveju žmogus gali būti perkeltas į sąrašo pabaigą. Atsitinka taip, jog asmenys nustoję naudotis techninėmis pagalbos priemonėmis, jų negrąžina. Norint išspręsti šią problemą nuo 2005 su klientais sudaromos sutartis. Jomis remiantis, klientas turi grąžinti gautas priemones per tam tikrą laiką, priešingu atveju jis bus patrauktas atsakomybėn.

- teikia specialaus transporto paslaugas [60];

Transporto organizavimo paslauga, teikiama pagal poreikius asmenims, kurie dėl negalios, ligos ar senatvės turi judėjimo problemų ir dėl to ar dėl nepakankamų pajamų negali naudotis visuomeniniu ar individualiu transportu [11].

Specialiojo transporto paslaugos teikiamos savivaldybės tarybos patvirtintą tvarką. Šios paslaugos teikiamos neįgaliems asmenims, turintiems sunkią judėjimo negale, taip pat asmenims, kurie dėl sunkios ligos, fizinės ar psichinės negalės negali pasinaudoti viešuoju transportu. Jie nuolat vežami į gydymo įstaigas, sanatorijas, reabilitacijos ligonines, kultūrinius renginius ir pan.

- registruoja neįgaliuosius bei pensininkus į bendrą eilę dėl lengvatinio dantų protezavimo [60];

Pagal naują nemokamo dantų protezavimo tvarką, pacientai, pateikę prašymus, gali už savo lėšas atlikti dantų protezavimą, o sulaukę savo eilės bus kompensuota. 2006 m. pradžioje nemokamo dantų protezavimo eilėje buvo 446 asmenys (žr. 7 lentelę) [59; 63]. Šių metų pirmame pusmetyje į sąrašą buvo įtraukta dar 130 asmenų. Rajono biudžete tam tikslui asignuota 10 tūkst. Lt., iš valstybinės ligonių kasos planuojama skirti 63 tūkst. Lt. 2004 m. ligonių kasos skyrė 35 tūkst. Lt dantų protezavimui. Iš viso buvo panaudota 34 tūkst. 763 Lt [63].

8 lentelė. Neįgaliųjų bei pensininkų lengvatinis dantų protezavimas

Rodikliai	**Metai**		
	2004 m.	**2005 m.**	**2006-01-01**
Viso užregistruota	391	558	5
Išsiųsta protezavimui	83	144	441
Kiek asmenų padarė protezus	83	117	--
Likusiųjų skaičius	308	441	--

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

- ugdo socialinius įgūdžius; organizuoja užimtumą ir laisvalaikį [60];

Sociokultūrinės paslaugos laisvalaikio organizavimo paslaugos, teikiamos siekiant išvengti socialinių problemų (prevenciniais tikslais), mažinant socialinę atskirtį, aktyvinant bendruomenę ir kurias teikiant asmenys (šeimos) gali bendrauti, dalyvauti grupinio socialinio darbo užsiėmimuose, užsiimti mėgstama veikla ir pan.[11].

Pagrindinis socialinių – kultūrinių paslaugų tikslas yra socialinių problemų likvidavimas aktyvuojant neįgaliuosius . Užimtumo srityje neįgaliuosius siekiama įtraukti į darbo rinką, padedant įsidarbinti, užtikrinant ir plėtojant alternatyvias užimtumo programas – darbo terapiją, bendrąjį užimtumą. Dėl to visiems norintiems sudaromos sąlygos užsiimti mėgstama veikla. Centre taikoma grupinė muzikos terapija, mokomasi ruošti maistą, mokomasi austi (žr. 9 lentelę) [58; 59;63], žaidžiama šaškėmis, šachmatais, rengiamos diskusijos, literatūros popietės, šventės. Kviečiami skaityti paskaitas įvairių sričių specialistai: gydytojai, psichologai ir kt.

9 lentelė. Darbo terapijos ar užimtumo paslaugos

Socialinių paslaugų grupė ir jos rūšys	**Paslaugų/ vienetų skaičius per metus**			**2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius**
	2003	**2004**	**2005**	
Darbo terapijos ar užimtumo				
Rankdarbių būrelių veikla	--	1 k.per sav.	1 k.per sav.	5
Muzikavimo būrelio veikla	--	2 k.per sav.	2 k.per sav.	7
Kompiuterinio raštingumo būrelio veikla	--	pagal grafiką	pagal grafiką	5
Liaudies medicinos būrelio veikla	1 k.per mėn.	1 k.per mėn.	1 k.per mėn.	20
Kulinarijos mėgėjų klubas	1 k.per mėn.	1 k.per mėn.	1 k.per mėn.	--

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

Viena iš svarbiausių reintegracijos problemų yra neįgaliųjų asmenų įdarbinimas. 2006 metais Centras pasinaudojo Vilniaus konditerinių gaminių fabriko „Tagatis“ pasiūlymu, kuriame buvo įdarbinti asmenys, turintys 30 – 55 proc. darbingumo (iš dalies darbingi). Šiuo metu firmoje dirba apie 40 neįgaliųjų iš Šalčininkų rajono [63]. Dirbantiems sudaromos palankios sąlygos pvz. vežiojimas į darbo vietą. Neįgaliems žmonėms teikiama per mažai profesinės reabilitacijos paslaugų, jų profesinių įgūdžių atkūrimui ir įsigijimui.

Neįgaliųjų teisė į sportą – svarbi jų realizavimosi ir integravimosi proceso dalis. Centre įkurta sporto salė, čia neįgalieji gali puikiai atgauti jėgas, sportuoti pagal savo galimybes (žr.10

lentelę) [58; 59; 63]. Centras siūlo savo klientams ir medicinines reabilitacijos paslaugas: masažas iki 2006 m., baseinas, kineziterapijos užsiėmimas.

10 lentelė. Sveikatingumo paslaugos

Socialinių paslaugų rūšys	Paslaugų/ vienetų skaičius per metus			2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius
	2003	2004	2005	
Baseino lankymas	1 k.per sav.	1 k.per sav.	1 k.per sav.	15
Sporto salės lankymas	darbo d.	darbo d.	darbo d.	14
Masažas	57	620	--	--
Kineziterapijos užsiėmimas	20	26	--	--

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

Neįgalių žmonių poilsio problemos taip pat vertos dėmesio. Mokomąsias, aktyvios socialinės reabilitacijos stovyklas paprastai organizuoja neįgaliųjų nevyriausybinės organizacijos. Tačiau organizuoti poilsi gana sudėtinga, nes tam nepritaikyta fizinė aplinka, nėra specializuotų organizacijų, kurios teiktų paslaugas neįgaliesiems atsižvelgiant į jų specialius poreikius. Nepaisant visų kliūčių Centras organizuoja ekskursijas ir poilsį. Artimai bendradarbiaujama (žr. 7 priedą) su Lenkijos neįgaliųjų įstaigomis, vykstama į poilsį Lenkijoje. Kiekvieną vasarą neįgalieji vyksta į vasaros poilsį prie Baltijos jūros [63].

Lankomi teatrai, koncertai, kviečiami likimo draugai iš kitų miestų. Reikia pabrėžti, kad kultūrinio neįgaliųjų gyvenimo, opiausia problema yra tai, kad renginiai dažniausiai būna uždari. Neįgaliųjų žmonių integracija į visuomenę – sudėtingas ir daugiakojis procesas ir jame turi aktyviai dalyvauti pats asmuo, valstybinės ir nevyriausybinės organizacijos ir visuomenė.

Darbo autorės požiūriu, laisvalaikio praleidimas turi būti planuojamas ne tiek Centre, kiek už jo ribų, neizoliuojant nuo visuomenės bei suteikiant teisę į visavertį laisvalaikio praleidimą.

- pagalba namuose [60];

Centras, kiekvieną darbo dieną, teikia socialines paslaugas negalintiems savimi pasirūpinti vienišiems, nusenusiems ir neįgaliems asmenims (žr. 11 lentelę) [58;59;63]. Socialinių paslaugų namuose tikslas – sudaryti normalias gyvenimo sąlygas, kad žmogus galėtų kuo ilgiau gyventi savo namuose, siekti išvengti stacionarių socialinių paslaugų, padėti išsaugoti ir susigrąžinti fizines funkcijas, taip pat susidoroti su tam tikromis socialinėmis problemomis, siekti, kad klientas galėtų pasirūpinti savimi arba bent pats kuo daugiau būtų savarankišku [11].

11 lentelė. Pagalba namuose

Socialinių paslaugų rūšis	Paslaugų/ vienetų skaičius per metus				2005 m. pastovų paslaugų gavėjų skaičius
	2002	2003	2004	2005	
Pagalba namuose	kiek. darbo d.	kiek. darbo d.	kiek. darbo d.	kiek. darbo d.	2

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

- pritaiko būstą ir aplinką [60];

Tai yra viena iš problematiškiausių sričių, neįgaliųjų integracijos procese, nepritaikytas transportas ir aplinka.

Taigi, matome, kad Centro veikla per pastaruosius metus gana stipriai pakito. Tai susiję su siūlomų paslaugų rūšių plėtra. Darbo autorės teigimu, Centro veikla ir teikiamų paslaugų katalogas formuojasi, tobulėja, sutinka naujus sunkumus.

Kaip buvo minėta anksčiau, mūsų tyrimo tikslas nustatyti būtent teikiamų paslaugų socialinį efektyvumą klientui. O tam tikslui pasiekti neužtenka Centro statistinių duomenų, tai yra viso labo tik kiekybės analizės duomenys, būtina papildoma kokybinė ir konkretesnius kokybinius rodiklius pateikianti analizė. Todėl buvo nuspręsta atlikti socialinių paslaugų gavėjų apklausą, siekiant išsiaiškinti socialinių paslaugų patenkinimo laipsnį.

3. 3. TYRIMAS

3. 3. 1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimas buvo atliekamas apklausiant Centro klientus.

Tyrimo dalyviai. Centro klientų apklausa yra būtina, nes svarbu, kaip neįgalieji, kaip socialinių paslaugų klientai (gavėjai), vertina jiems teikiamas paslaugas. Šis aspektas svarbus veiksnys, siekiant objektyviau nustatyti neįgaliesiems teikiamų paslaugų kokybę ir efektyvumą.

Siekiant išsiaiškinti klientų nuomonę apie įstaigos teikiamų paslaugų dabartinę situaciją, parengti išvadas bei suformuluoti pasiūlymus, kurie padėtų tobulinti socialinių paslaugų efektyvumą.

Respondentų skaičius. Anketinės apklausos tyrime dalyvavo 76 respondentai.

Apklausos būdai: anketinė apklausa.

Anketinės apklausos tyrimo uždaviniai:

- apibrėžti socialinių paslaugų gavėjų socialines – demografines charakteristikas;
- nustatyti respondentų sveikatos būklę;
- nustatyti, kaip respondentai vertina Centro veiklą;
- nustatyti, kaip respondentai vertina socialinių paslaugų teikimo efektyvumą.

Anketinė apklausa tai tyrimo metodas naudojamas apklausiant Centro paslaugų gavėjus. Tyrimui atlikti buvo išdalintos anketos. Parengėme 19 punktų klausimyną Socialinių paslaugų centro klientams (žr. 8 priedą). Pagal pateikiamų klausimų tematika klientams skirta anketą galima suskirstyti į keletą dalių:

1. Respondentų socialinės – demografinės charakteristikos: šioje anketos dalyje respondentams pateikiami klausimas apie jų lytį, amžių, šeimyninę padėti bei išsimokslinimą.
2. Respondentų sveikatos būklę: šioje anketos dalyje respondentų prašoma nurodyti savo darbingumo lygį.
3. Bendrojo pobūdžio informacija, susijusi su socialinių paslaugų sistema: šioje anketos dalyje respondentų klausiama, kaip jie vertina socialinių paslaugų sistemą.
4. Centro veiklos vertinimas įvairiais aspektais: šioje anketos dalyje respondentų prašoma įvertinti, ar Centro veikla yra veiksminga; skaidri ir aiški; atvira ir atsakinga visuomenei; nuolat gerina savo darbą.
5. Socialinių paslaugų efektyvumas: šioje anketos dalyje respondentų klausiama, kaip jie vertina neįgaliųjų integracijos į visuomenės procesą.

Šio metodo tikslas – sužinoti subjektyvią respondentų (gavėjų) nuomonę apie teikiamų teikia paslaugų kokybę ir efektyvumą (ar teikiamos paslaugos sprendžia neįgaliųjų problemas ar integruoja juos į visuomenę).

Tyrimo duomenų patikimumas. Atliktų tyrimų duomenys laikomi patikimais, nes pati darbo autorė dalyvavo klientų anketinės apklausos tyrimo procese. Būtina pabrėžti, kad galimi kiek paaukštinti vertinimai.

3. 3. 2. Centro klientų, anketinės apklausos tyrimo, duomenų analizę

Respondentams, kaip jau buvo menėta anksčiau, buvo sudaryta speciali anketa. Į anketos klausimus atsakė 76 respondentai.

Respondentų pasiskirstymas pagal lytį bei amžių. Socialinių paslaugų gavėjų apklausos duomenys rodo, kad lyties požiūriu daugumą sudaro moterys, t. y. 67 proc. respondentų. Vyrų dalis visų apklaustųjų yra šiek tiek didesnė nei trečdalis (33 proc.). Respondentų amžius nuo 18 metų (žr. priedą 9). Dauguma respondentų priklauso 41 – 50 m., 51 – 60 m. bei 31 – 40 m. amžiaus grupėms, kurių pirmos dvi viršija ketvirtadalį visų apklaustųjų (atitinkamai, 31 proc., 27 proc. ir 17 proc.).

Respondentų pasiskirstymas pagal šeiminę padėtį. Remiantis tyrimo duomenimis, didžiausią respondentų dalį sudaro (42 proc.) susituokusieji, gyvenantis kartu su sutuoktiniu. Daugiau negu per pus mažesnė tiriamųjų dalis (24 proc.) yra nevedę/netekėjusios. Išsiskyrusieji ir našliai, kartu paėmus, sudaro trečdalį (34 proc.) visų tyrimo dalyvių (atitinkamai 16 proc. ir 18 proc.).

Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą bei užimtumą. Didžiausia apklaustųjų dalį sudaro kartu paėmus (60 proc.) turintys specialųjį vidurinį arba vidurinį išsilavinimą (žr. 5 pav.). Mažiau išsilavinę asmenys, t.y. turintys tik pradinį ir pagrindinį išsilavinimą, sudaro 12 proc. respondentų.

5 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą (procentais)

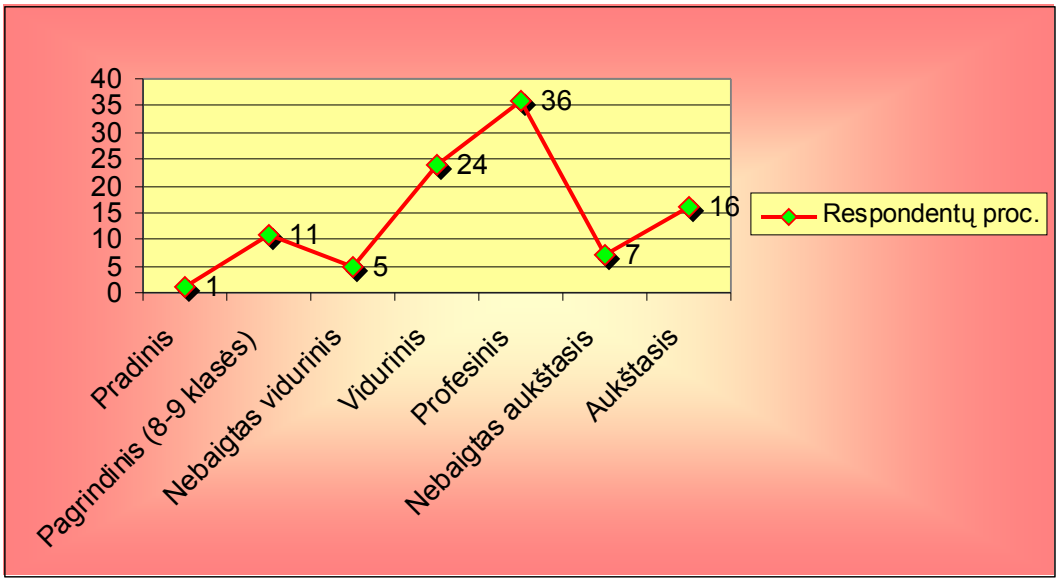

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

Kalbant apie užimtumą dauguma respondentų (63 proc.) nurodė, esą dirbantys, likusieji (37 proc.) yra bedarbiai.

Respondentų pasiskirstymas pagal darbingumo lygį (žr. 12 lentelę). Tyrimo metu respondentų paprašyta nurodyti savo darbingumo lygį. Daugiau kaip pusė tyrimo respondentų (59 %), turintys 30 – 40 proc. darbingumo lygį.

12 lentelė. Respondentų pasiskirstymas pagal darbingumo lygį

Rodiklio pavadinimas	Respondentų skaičius	Respondentų proc. santykis
0 – 25 proc. darbingumo lygis	7	9 %
30 – 40 proc. darbingumo lygis	45	59 %
45 – 55 proc. darbingumo lygis	24	32 %

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

Respondentų pasiskirstymas pagal socialinių paslaugų sistemų vertinimą. Respondentų buvo prašoma palyginti dabartinę socialinių paslaugų sistemą neįgaliesiems su buvusia sovietmečiu, įvertinti ar dabartinė socialinių paslaugų sistema neįgaliesiems atitinka ES reikalavimus, įvertinti dabartinę Lietuvos socialinių paslaugų neįgaliesiems sistemą apskritai. Tyrimo rezultatus galime suskirstyti į dvi grupes: sutinku ir nesutinku (žr. 6 pav.). Didžioji dalis (75 proc.) respondentų pritaria teiginiui, kad dabartinė socialinių paslaugų sistema neįgaliesiems yra geresnė negu sovietmečio. Teigiančių, kad dabartinė socialinių paslaugų sistema neįgaliesiems neatitinka ES reikalavimų yra 79 proc. respondentų. Apskritai dabartine socialinių paslaugų sistema patenkintų (46 proc.) ir nepatenkintų (54 proc.) respondentų yra beveik vienodai.

6 pav. Socialinių paslaugų sistemos vertinimas (skaičiais)

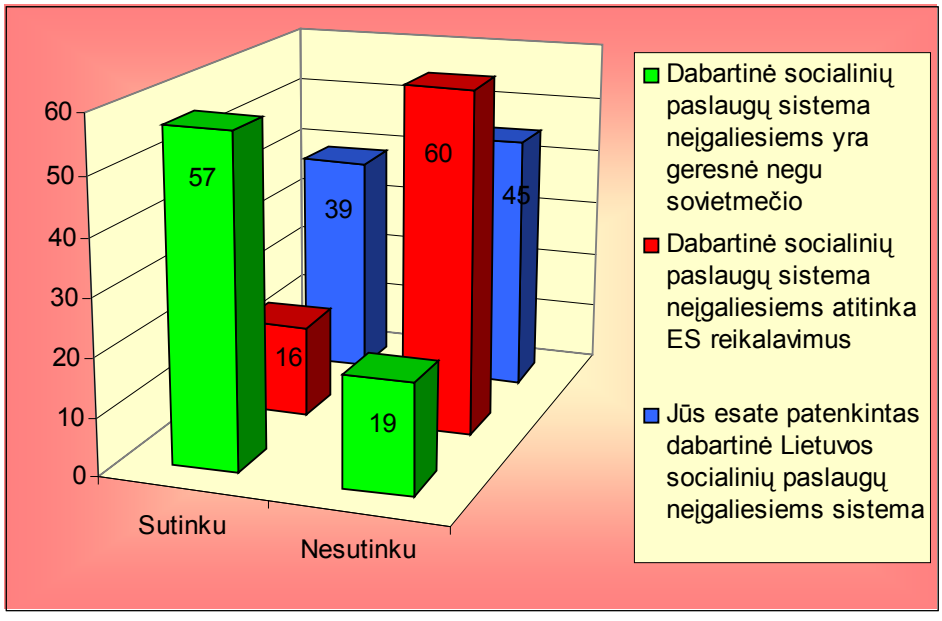

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

Analizuojant tyrimo dalyvių atsakymus į klausimą kiek dėmesio skiriama neįgaliųjų teisės klausimams Šalčininkų rajone, nustatyta, kad (45 proc.) linkę pritarti teiginiui, kad skiriama labai daug dėmesio ir skiriama daug dėmesio. Priešingą nuomonę, t. y. kad neįgaliųjų teisės klausimams rajone skiriama mažai dėmesio ir labai mažai, pareiškė (55 proc.) respondentų.

Respondentų pasiskirstymas pagal Centro veiklos vertinimus. Tyrimo metu taip buvo siekiama išsiaiškinti kaip respondentai vertina Centro veiklą. Gauti rezultatai rodo, kad 78 proc. respondentų vertiną Cento veiklą labai gerai ir gerai (žr. 10 priedą). 78 proc. respondentų įvertino, kad Centro veiklą yra veiksminga. Ypač įdomus ir reikšmingas yra darbo skaidrumo ir aiškumo vertinimas. Šiam teiginiui buvo linkę pritarti 47 proc. respondentų ir 46 proc. apklaustųjų negatyviai įvertino šį aspektą. „Darbo veikla atvira ir atsakinga visuomenei“ – su šiuo teiginiu sutiko 50 proc., o 45 proc. nesutiko. Santykiniai geriau įvertintas aspektas, kad Centras nuolat gerina savo darbą. Su šiuo teiginiu sutiko 74 proc. respondentų (žr.7 pav.).

7 pav. Centro veiklos vertinimas pagal pasirinkus kriterijus (skaičiais)

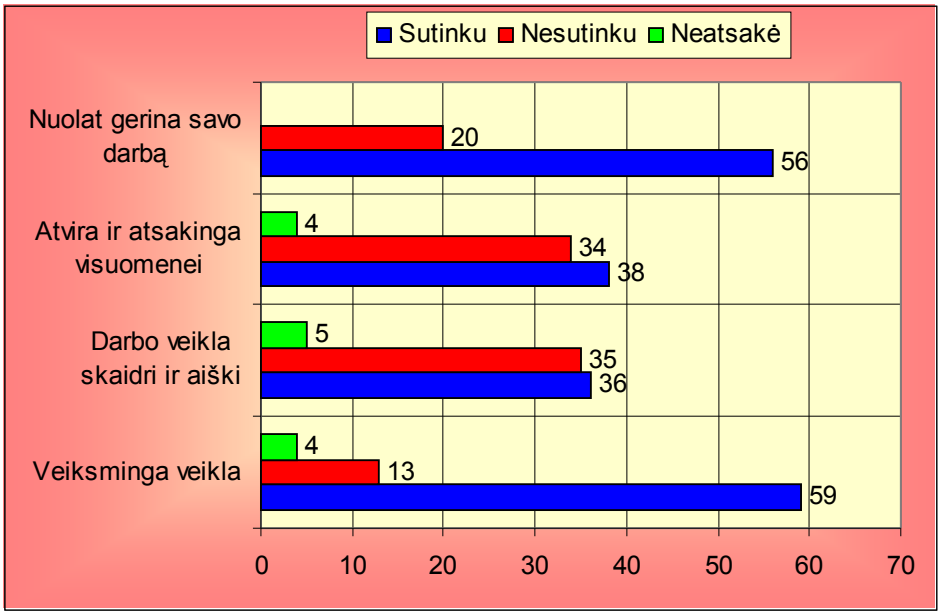

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

Dauguma respondentų (31 proc.) į dienos centrą ateina praleisti laisvalaikį. Klientai Centrą lanko todėl, kad labai patinka bendrauti, ypač su tokio pat likimo draugiais, taip nurodė (29 proc.) respondentų, taip pat patinka veiklą (27 proc.) ir jaučiasi vieniši (13 proc.).

Tyrimo metu taip buvo siekiama išsiaiškinti kokia pagalba labiausiai reikalinga respondentams. Nustatyta, kad 36 proc. apklaustųjų pasigenda moralinio palaikymo, taigi būtina kryptingai formuoti visuomenės požiūrį; 31 proc. respondentų reikalingos socialinės paslaugos; 22 proc. tiriamųjų nurodė, kad jiems reikalinga finansinės parama; bei paramos drabužiais, avalyne pageidauja 11 proc.

Respondentų pasiskirstymas pagal socialinių paslaugų efektyvumą. Tyrimo rezultatų duomenimis, trečdalis (32 proc.) respondentų teigė, neįgaliųjų integracijos į visuomenė procesas yra spartus. Neįgalieji – šio proceso liudininkai. 12 proc. apklaustųjų nurodė, kad minėtas procesas yra pernelyg lėtas, 13 proc. respondentų buvo gana kritiški ir nurodė, kad neįgaliųjų integracijos į visuomenę nepastebi (žr. 8 pav.).

8 pav. Respondentų vertinimų pasiskirstymas pagal neįgaliųjų integracijos į visuomenę procesą (skaičiais ir procentais)

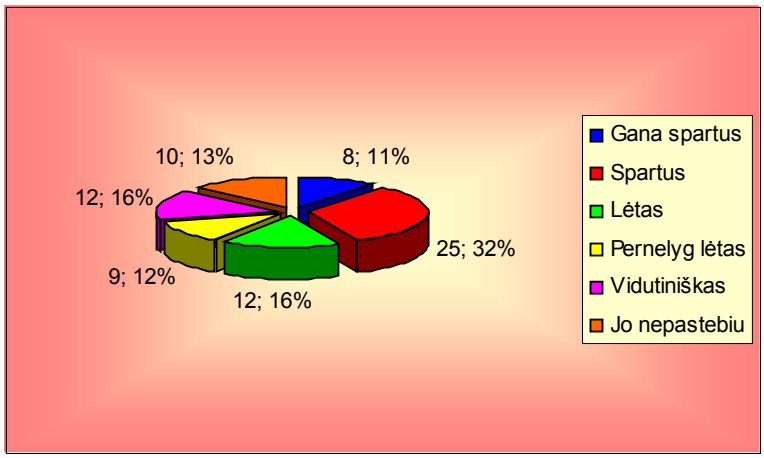

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma (78proc.) apklaustų neįgaliųjų gerai vertina Cento veiklą, (43 proc.) apklaustų neįgaliųjų pastebi ir gerai vertina integracijos į visuomenę procesą. Anketinės apklausos duomenys rodo, kad neįgalieji yra daugiau patenkinti Centro veikla, o Centro teikiamas socialines paslaugas galima būtų laikyti dalinai efektyviomis. Norint pagerinti paslaugų administravimo kokybę, būtina atsižvelgti į neįgaliųjų poreikius ir pageidavimus, tačiau, Centre dar nėra asmens poreikių nustatymo sistemos. Todėl teikiamos socialinės paslaugos neatitinka visų žmogaus poreikių. Į kliento poreikius, pageidavimus bei siūlymus turėtų būti reaguojama.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Išanalizavus gautus tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad pagrindinė darbo hipotezė iš dalies pasitvirtino. Nepaisant dedamų pastangų Šalčininkų Socialinių paslaugų centro veikla nepajėgia išspręsti sparčiai augančių neįgaliųjų socialinių problemų bei neužtikrina jų visiškos integracijos. Tai patvirtino Šalčininkų Socialinių paslaugų centro klientų, kaip tiesioginių socialinių paslaugų gavėjų anketinės apklausos metu gauti tyrimo duomenys, jiems teikiamų socialinių paslaugų vertinimai.

Darbo autorės nuomone, šio tyrimo tikslas buvo pasiektas. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dauguma (78 proc.) apklaustų neįgaliųjų gerai vertina Cento veiklą, (43 proc.) apklaustų

neįgaliųjų pastebi ir gerai vertina integracijos į visuomenę procesą. Anketinės apklausos duomenys rodo, kad neįgalieji yra daugiau patenkinti Centro veikla, tačiau teikiamos socialinės paslaugos neatitinka visų žmogaus poreikių, todėl paslaugas galima būtų laikyti dalinai efektyviomis.

Tyrimo duomenimis nustatyta, kad vis dar išlieka problemų nagrinėjamoje srityje. Socialinės paslaugos teikiamos gerai nežinant poreikių, didžiausia problema, organizuojant socialinių paslaugų teikimą yra lėšų stygius, nepakankamas viešosios aplinkos, būsto ir gyvenamosios aplinkos pritaikymas neįgaliesiems, specialistų stoka, neužtikrintas pakankamas kultūros ir poilsio prieinamumas bei užimtumas.

Remiantis tyrimo rezultatais, galima konstatuoti, kad socialinių paslaugų poreikis Šalčininkuose didėja, dėl to didėja ir Centro teikiamų paslaugų paklausą. Galima numatyti, kad Centro įtaka sprendžiant neįgaliųjų problemas, reintegruojant juos į visuomenę, socialinių paslaugų pagalba, artimiausiu metu labiau sustiprės.

Literatūros, dokumentų analizė, atlikto tyrimo metų gauti rezultatai leidžia daryti tokias išvadas:

1. Sėkminga neįgaliųjų integracija priklauso nuo socialinių, ekonominių, kultūrinių veiksnių: visuomenės pasirengimo priimti neįgaliuosius į savo tarpą, įstatymiškai įtvirtinti neįgaliųjų teisių, specialistų kompetencijos ir pan.
2. Peržengus XXI a. slenkstį, Lietuvoje neįgaliųjų integravimasis į visuomenę tampa realybe. Palankios neįgaliesiems įstatymų bazės kūrimas patvirtina reikšmingus teigiamus pokyčius įgyvendinant pagrindinius demokratijos ir lygių galimybių principus Lietuvoje. Vis dar išlieka nemažai su neįgaliaisiais susijusių problemų įstatymų praktinio įgyvendinimo srityje.
3. Lietuvėja intensyvėjant neįgaliųjų socialinei integracijai, socialinės nuostatos į negalę ir neįgaliuosius išryškėja kaip vienas svarbiausių šiuos procesus įtakojančių veiksnių. Nepaisant gerų iniciatyvų integruoti neįgaliuosius, egzistuoja tam tikros psichosocialinės kliūtys, dėl kurių neįgaliųjų įsiliejimas į visuomenę dar yra problematiškas. Nuo seniausių laikų iki šių dienų išlieka dvejopas požiūris į negalią. Iš vienos pusės neįgalieji išstumiami iš visuomenės kaip kitokie, jų bijoma. Kita vertus greta eina rūpinimasis neįgaliaisiais.
4. Socialinės paslaugos turi dideles plėtros ir tobulinimo galimybes. Be pozityvių faktų, reikėtų įvardinti ir nemažai trūkumu: nepakankamas aplinkos pritaikymas neįgaliesiems, netinkama gyvenamoji aplinka, kvalifikuotų specialistų stoka, laisvalaikio ir užimtumo nebuvimas.

5. Socialinių paslaugų efektyvumo vertinimas yra problematiškas. Praktikoje būtina kartais teikti ir ekonominiu požiūriu neefektyvias paslaugas. Socialinių paslaugų efektyvumą galime apibūdinti kaip pagrįstų kliento poreikių tenkinimą, užtikrinant jo socialinę reabilitaciją ir integraciją.
6. Šiuo metu vis daugiau akcentuojamas socialinių paslaugų kokybės ir paslaugų reikalingumas ir svarba, organizuojant ir teikiant socialines paslaugas. Klientų dalyvavimas vertinant paslaugų kokybę turėtų būti pripažįstamas, kaip vienas iš įstaigos veiklos vertinimo būdu.

Pasiūlymai:

1. Rekomenduotina įstatymiškai reglamentuoti klientų dalyvavimą, vertinant paslaugų teikėjo veiklą, teikiamų paslaugų kokybę ir efektyvumą, spendžiant kliento problemas.
2. Skatinti, socialines paslaugas teikiančio Centro, diegti vertinimo sistemas, kad būtų užtikrinamas paslaugų kokybės mechanizmas.
3. Būtina suformuluoti tikslius, teikiamų socialinių paslaugų, vertinimo kriterijus.
4. Rekomenduojama Centre didinti kvalifikuotų socialinių darbuotojų, psichologų ir kitų sričių darbuotojų etatų steigimą.
5. Plėsti socialinės reabilitacijos paslaugas teikiant užimtumo terapiją.
6. Siūlyti neįgaliesiems kuo daugiau įvairių ugdymo būdų.
7. Organizuoti laisvalaikį.
8. Kryptingai formuoti visuomenės požiūrį.
9. Sparčiau pritaikyti aplinką ir transportą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. – Vilnius, 1994.
2. Europos Socialinė chartija (pataisyta) // Valstybės žinios, 2001, Nr. 49 – 1740.
3. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios, 1996, Nr. 104 – 2367.
4. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 83 – 2983.

5. Lietuvos Respublikos socialinių įmonių įstatymas // Valstybės žinios, 2004, Nr. 96 – 3519.
6. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas // Valstybės žinios, 2006, Nr. X – 493.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl socialinių paslaugų infrastruktūros plėtros 1998- 2000 metų programos“. 1998-02-19, Nr. 202 // Valstybės žinios, 1998, Nr. 19- 478.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. vasario 6 d. nutarimas Nr. 171 „Dėl Socialinių paslaugų teikimo reformos koncepcijos patvirtinimo“ Valstybės žinios. 2002 m. Nr. 15 – 564.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 850 „Dėl Nacionalinės žmonių su negalia socialinės integracijos 2003–2012 metų programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2002, Nr. 57 – 2335.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 3 d. nutarimas Nr. 159 „Dėl „Neįgaliųjų metų Lietuvoje veiksmų plano“ patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2003, Nr. 14 – 558.
11. Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. balandžio 5 d. įsakymas Nr. A1-93 “Dėl socialinių paslaugų katalogo patvirtinimo“.

Specialioji literatūra

12. Bagdonas A. Socialinis darbas Lietuvoje: raidos praktikos ir akademinis aspektai // STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. 2001 m.Nr. 1.
13. Bernotas D., Guogis A. Socialinės politikos modeliai: dekomodifikacijos ir savarankiškai dirbančių problemos. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
14. Dromantienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo stiprinant socialinę sanglaudą // Socialinis darbas. – Vilnius, 2003 Nr. 2 (4).
15. Dromantienė L. Socialinės apsaugos sistemos prioritetai: pokyčių galimybės // Viešasis administravimas. – Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo lavinimo institucijų asociacija, 2005 m. Nr. 1 (5).
16. Dromantienė L. Socialinės paramos centro veikla, vykdoma tenkinant klientų poreikius: Vilniaus miesto patirtis // Socialinis darbas. – Vilnius, 2005 m. Nr. 4 (1).
17. Grincevičienė V. Neįgalių studentų požiūris į invalidų socialinės integracijos procesą // Socialinis darbas. – Vilnius, 2002 m. Nr. 1 (1).

18. Guogis A. Naujosios viešosios vadybos metodologijos ir priemonių taikymas gerinant Lietuvos socialinį administravimą ir socialinės atskirties tyrimus // Viešoji politika ir administravimas. – Vilnius, 2004 m. Nr. 9.
19. Guogis A. Socialinė apsauga ir naujosios viešosios vadybos alternatyva // Socialinis darbas. – Vilnius, 2005 m. Nr. 4 (2).
20. Guogis A. Socialinės politikos modeliai. – Vilnius, 2000 m.
21. Guogis A. Socialinių paslaugų ekonominiai svertai Lietuvos savivaldybėse // Socialinis darbas. – Vilnius, 2005 m. Nr. 4 (1).
22. Guogis A., Bernotas D., Ūselis D. Lietuvos politinių partijų samprata apie socialinę apsaugą. – Vilnius: Eugrimas, 2000 m.
23. Guogis A., Gudelis D. Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai // Viešoji politika ir administravimas. – Vilnius, 2003 m. Nr.4.
24. Guogis A., Gudelis D. Socialinių paslaugų sektoriaus plėtros galimybės Lietuvoje // Viešoji politika ir administravimas. – Vilnius, 2005. Nr. 12.
25. Kardelis K. Neįgaliųjų žmonių socialinės integracijos kūno kultūros ir sporto priemonėmis galimybės // Socialiniai mokslai. Sociologija. – Kaunas: Technologija, 1997 m. Nr. 1 (10).
26. Kvietkauskas A. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius, 1985 m. P. 217
27. Lietuva Europos Sąjungoje pirmieji metai // Socialinių tyrimų institutas. – Vilnius, 2005 m. P. 129 – 147.
28. Lietuvos statistikos metraštis // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – Vilnius, 2005 m. P. 268 – 270.
29. Lietuvos statistikos metraštis 2004 // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – Vilnius, 2004 m. P. 272; 285 – 286.
30. Milevičienė D. Socialinės politikos formavimo ribos // Socialinis darbas. – Vilnius, 2003 m. Nr. 1 (3).
31. Misiūnas J. Neįgaliųjų teisės // Žmogaus teisės Lietuvoje. – Vilnius: Naujos sistemos, 2005 m.
32. Naujovės socialiniame darbe // Socialinių darbuotojų rengimo centras prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. – Vilnius, 2003 m. P. 7 – 33; 123 – 135; 155 -169.
33. Pieters D. Įvadas į pagrindinius socialinės apsaugos principus. – Vilnius: Eugrimas, 1998 m.
34. Pivorienė J. Integracijos modeliai: nuo medicininio reabilitacijos ir finansinės kompensacijos prie visuminio požiūrio į neįgalumą // Socialiniai neįgalumo aspektai. – Kaunas, 2003 m.

35. Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2000. – Vilnius, 2000.
36. Radavičius L. E. Teisės psichiatrija: istorija ir dabartis. – Vilnius, 2004 m. P. 100 – 102.
37. Rimdeinienė S. Šiuolaikiniai neįgaliųjų integracijos ir specialiojo ugdymo ypatumai Lietuvoje // Socialiniai mokslai. – Kaunas: Technologija, 2001 m. Nr. 4 (30).
38. Rudžkienė V. Socialinė statistika. – Vilnius: Mykolo Riomerio universitetas, 2005 m.
39. Ruškus J. Negalė kaip socialinis-kultūrinis konstruktas: nuostatų problema // Socialiniai mokslai. – Kaunas: Technologija, 1999 m. Nr. 3 (20).
40. Ruškus J. Negalės fenomenas. – Šauliai: Šaulių universiteto leidykla, 2002.
41. Sibilski L. J. Social Aspects of Disability : Social Movements, Social Organization, and Legislative Action. – Katowice, 2000 m.
42. Socialinė apsauga Lietuvoje 1999 // Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. – Vilnius, 2000 m. P. 26 – 31.
43. Socialiniai pokyčiai: Lietuva , 1990/1999. – Vilnius: garnelis, 2000 m.
44. Socialinis pranešimas. 2000 .Vilnius: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2001.
45. Šedienė P. Žmogui reikia žmogaus // Socialiniai neįgalumo aspektai. – Kaunas, 2003 m.
46. Vaitkevičiūtė V. Tarptautinių žodžių žodynas. – Vilnius: Žodynas, 2001 m. P. 421.
47. Vareikytė A. Socialinių paslaugų programos: šiandienos ir ateities perspektyva // STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. – Vilnius 2001 m. Nr. 1.
48. Varžinskienė L. Negalios istorija // Socialiniai neįgalumo aspektai. – Kaunas, 2003 m.
49. Zaleskienė I., Rutkauskienė L. Nevyriausybinių organizacijų vaidmuo teikiant socialines paslaugas // Socialinis darbas. – Vilnius, 2003 m. Nr. 1 (3).
50. Žalimienė L. Dienos centrų neįgaliesiems Lietuvoje tipologija // Socialinis darbas. – Vilnius, 2002 m. Nr. 1 (1).
51. Žalimienė L. Socialinės paslaugos. – Vilnius: VU Specialiosios psichologijos laboratorija, 2003 m.
52. Žalimienė L. Socialinių paslaugų kokybę lemiantys veiksniai // STEPP: Socialinė teorija, empirija, politika ir praktika. – Vilnius: Spauda, 2001 m. Nr. 1.
53. Žalimienė L. Socialinių paslaugų tinklo plėtojimas Lietuvoje // Aktualūs socialinės politikos klausimai. – Vilnius: AGORA, 1999/1.
54. Žmogaus socialinė raida. – Vilnius: Homo Liber, 2001 m. P. 43 – 61; 131 – 151.
55. Žmogaus teisių įgyvendinimas Lietuvoje 2004 apžvalga. – Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas, 2005 m. P. 1 – 14; 42 – 47.

Nepublikuoti dokumentai

56. Šalčininkų rajono savivaldybės Dienos centro žmonėms su negalia ataskaita už 2000 m.

57. Šalčininkų rajono savivaldybės Dienos centro žmonėms su negalia ataskaita už 2002 m.
58. Šalčininkų rajono savivaldybės Dienos centro žmonėms su negalia ataskaita už 2003 m.
59. Šalčininkų rajono savivaldybės Dienos centro žmonėms su negalia ataskaita už 2004 m.
60. Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos 2005 m. birželio 1 d. sprendimas Nr. T – 907.
61. Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos Neįgaliųjų statistiniai rodikliai Šalčininkų savavaldybėje 2003 ir 2004 m.
62. Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos Neįgaliųjų statistiniai rodikliai Šalčininkų savavaldybėje 2004 ir 2005 m.
63. Šalčininkų Socialinių paslaugų centro ataskaita už 2005 m.

Interneto svetainės

64. 2004 metų Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos socialinis pranešimas PDF formatu// **http://www.socmin.lt/index.php?-1458089500**; prisijungimo laikas: 2006-09-20.
65. Infrastruktūros plėtra bus orientuota į nestacionarias paslaugas// **http://www.kaunodiena.lt/lt/?id=6&aid=41600**; prisijungimo laikas: 2006-10-18.
66. Nacionalinis pranešimas apie Lietuvos socialinės apsaugos ir socialinės aprėpties strategijas 2006-2008 m.// **http://www.socmin.lt/index.php?-1124372313**; prisijungimo laikas: 2006-09-02.
67. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos veiklos ataskaitos 2005 metų. **http://www.socmin.lt/index.php?600451895**;prisijungimo laikas: 2006-09-10.

SANTRAUKA

ŠALČININKŲ SOCIALINIŲ PASLAUGŲ CENTRO VEIKLOS ANALIZĖ SPRENDŽIANT SOCIALINES IR REINTEGRACIJOS PROBLEMAS

Magistro baigiamajame darbe analizuojama Šalčininkų Socialinių paslaugų centro veikla sprendžiant neįgaliųjų socialines ir reintegracijos problemas. Centro veiklos tyrimas parengtas vadovaujantis sisteminės organizacijos veiklos analizės principais bei anketinės apklausos metodais.

Sėkminga neįgaliųjų integracija priklauso nuo socialinių, ekonominių, kultūrinių veiksnių: įstatymiškai įtvirtintų neįgaliųjų teisių, socialinių paslaugų kokybės, specialistų kompetencijos, visuomenės pasirengimo priimti neįgaliuosius į savo tarpą ir pan.

Nepaisant gerų iniciatyvų integruoti neįgaliuosius, vis dar išlieka nemažai problemų praktinio įgyvendinimo srityje: lėšų stygius, nepakankamas aplinkos pritaikymas neįgaliesiems, netinkama gyvenamoji aplinka, kvalifikuotų specialistų stoka, laisvalaikio ir užimtumo nebuvimas, egzistuoja ir tam tikros socialinių nuostatų į negalę psichosocialinės kliūtys, dėl kurių neįgaliųjų įsiliejimas į visuomenę dar yra problematiškas.

Išanalizavus gautus tyrimo duomenis, galima daryti išvadą, kad pagrindinė darbo hipotezė iš dalies pasitvirtino. Nepaisant dedamų pastangų Šalčininkų Socialinių paslaugų centro veikla nepajėgia išspręsti sparčiai augančių neįgaliųjų socialinių problemų bei neužtikrina jų visiškos integracijos. Tai patvirtino Šalčininkų Socialinių paslaugų centro klientų, kaip tiesioginių socialinių paslaugų gavėjų anketinės apklausos metu gauti tyrimo duomenys. Pateikti pasiūlymai, kaip kryptingai siekti neįgaliųjų socialinių bei reintegracijos problemų sprendimo.

Pagrindinės sąvokos: neįgalumas, socialinės problemos, socialinės paslaugos, socialinių paslaugų efektyvumas, socialinių paslaugų kokybė, reintegracija.

ZUSAMMENFASSUNG

Die Tätigkeitsanalyse der Sozialdienstleistungen im Zentrum von Salcininkai bei der Lösung von Sozial – und Reintegrationsproblemen.

In dieser Magisterarbeit wird die Tätigkeit des Sozialdienstzentrums in Salcininkai im Gebiet Sozial- und Reintegrationsproblemen von Behinderten analysiert. Die Forschung der Tätigkeit des Zentrums ist nach Methoden der systematischen Analyse der Tätigkeit der Organisation und Fragebogen vorbereitet.

Erfolgreiche Integration der Behinderten hängt von sozialen, ökonomischen und kulturellen Faktoren ab: Qualität der Sozialdienste, Kompetenz der Spezialisten, gesetzlich anerkanntes Recht der Behinderten, die Vorbereitung der Gesellschaft für die Integration u. Ä.

Ungeachtet guter Initiative die Behinderten zu integrieren, bleiben immer noch viele Problemen im Gebiet praktischer Verwirklichung: Geldmangel, ungeeignete Wohnumgebung, Bedarf an den qualifizierten Spezialisten, Freizeit- und Beschäftigungsentbehrung. Auch existieren irgendwelche psychosoziale Störungen, die die Integration der Behinderten (negativ) beeinflussen.

Aus den Angaben der Forschung kann man Schlussfolgerung ziehen, dass die Hypothese teilwese bestätigt wurde. Trotz der Bemühung schaft das Sozialdienstzentrum nicht die Sozialproblemen der Behinderten zu lösen und sie in die Gesellschaft voll zu integrieren. Das wurde mit Hilfe von Fragebogen, die die Kunden des Zentrums beantwortet haben, bestätigt. In der Arbeit sind die Vorschläge, wie man Sozial- und Reintegrationsproblemen von Behinderten lösen kann, angeboten

Hauptbegriffe: Behinderung, Sozialprobleme, Sozialdienste, Effektivität und Qualität der Sozialdienste, Reintegration.

PRIEDAI

1 priedas.

1 pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas 2003m. pagal darbingumo lygį procentais

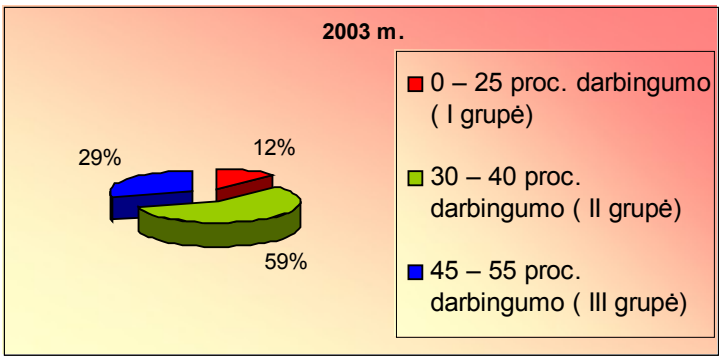

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

2 pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas 2004m. pagal darbingumo lygį procentais

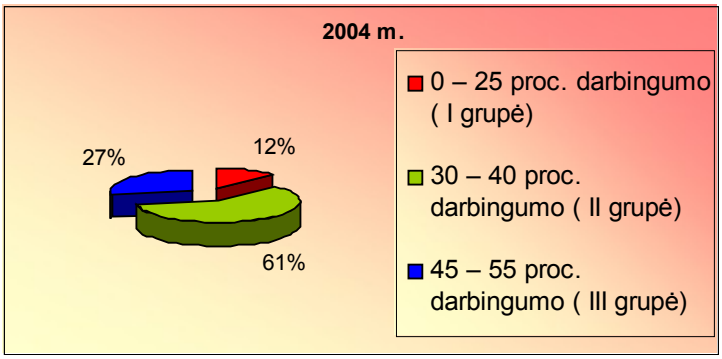

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

3 pav. Neįgaliųjų pasiskirstymas 2005m. pagal darbingumo lygį procentais

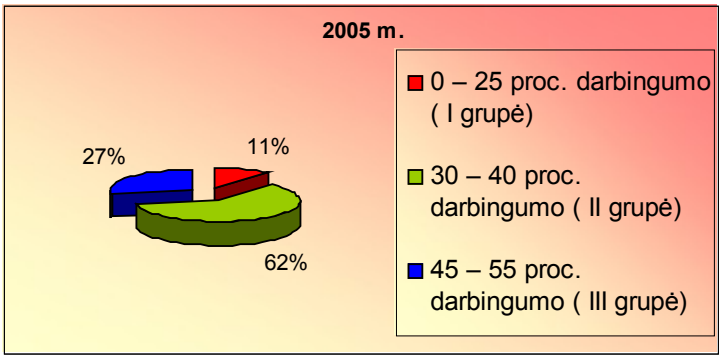

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

2 priedas.

1 pav. Vaikai su negalia (procentais)

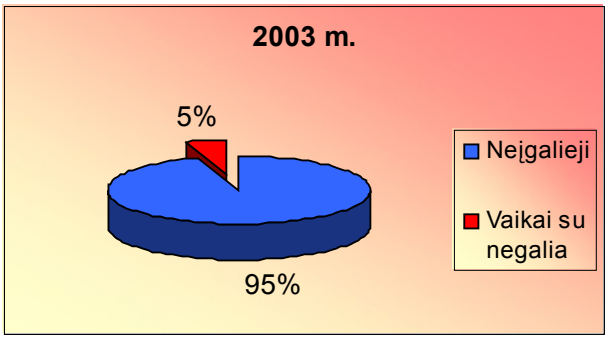

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

2 pav. Vaikai su negalia (procentais)

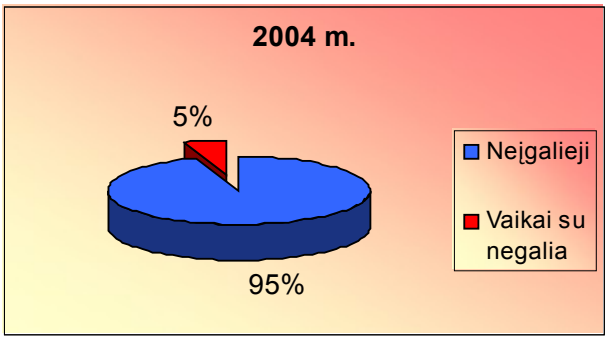

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

3 pav. Vaikai su negalia (procentais)

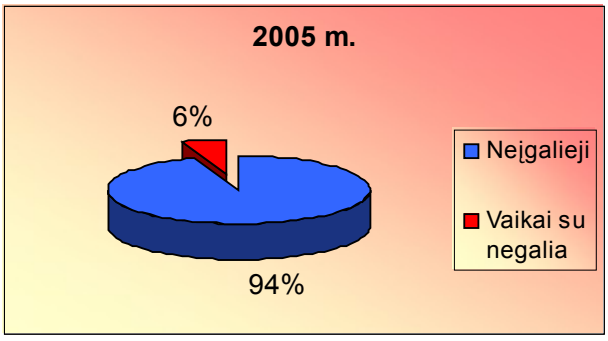

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

3 priedas.

1 pav. Dirbančių ir darbingo amžiaus neįgaliųjų santykis 2003 m. (procentais)

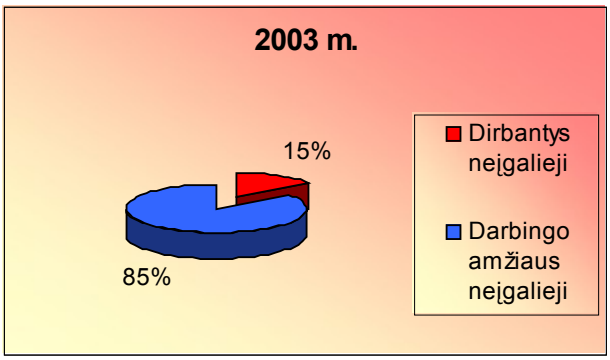

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

2 pav. Dirbančių ir darbingo amžiaus neįgaliųjų santykis 2004 m. (procentais)

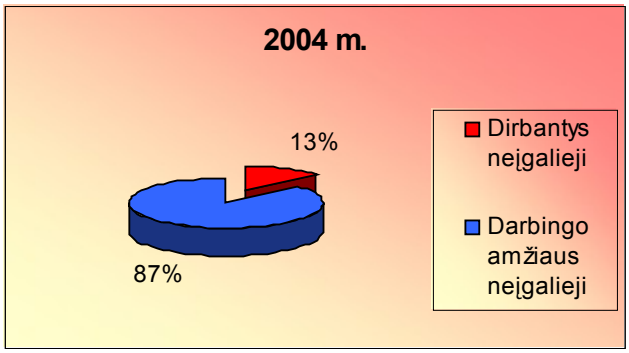

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

3 pav. Dirbančių ir darbingo amžiaus neįgaliųjų santykis 2005m. (procentais)

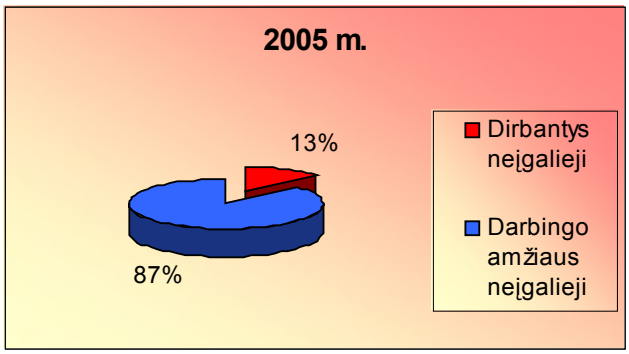

Šaltinis: Šalčininkų savivaldybės Socialinės paramos ir sveikatos skyriaus ataskaitos

4 priedas.

1 pav. Klientų su negalia pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2004 m.

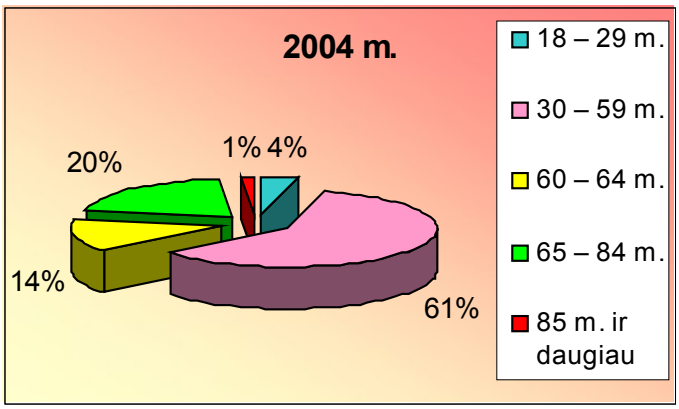

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

2 pav. Klientų su negalia pasiskirstymas pagal amžiaus grupes 2005 m.

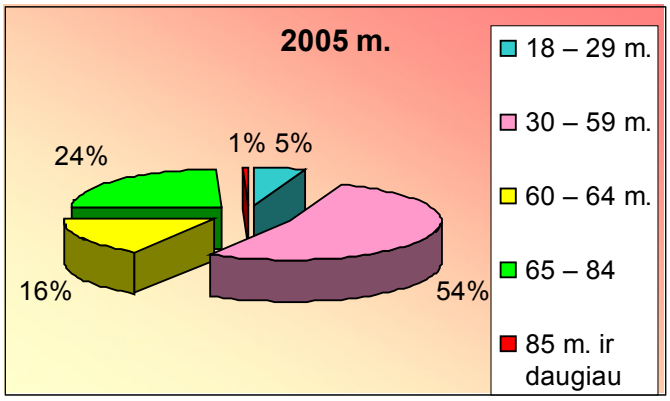

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

5 priedas.

1 pav. Klientų su negalia pasiskirstymas pagal lytį 2004 m.

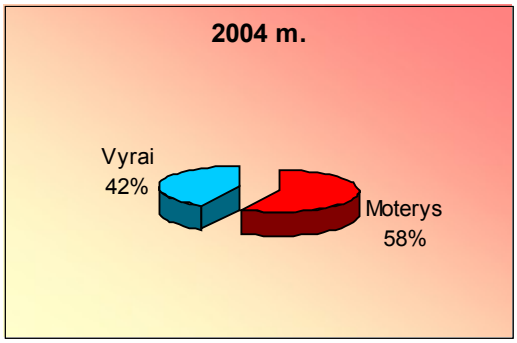

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

2 pav. Klientų su negalia pasiskirstymas pagal lytį 2005 m.

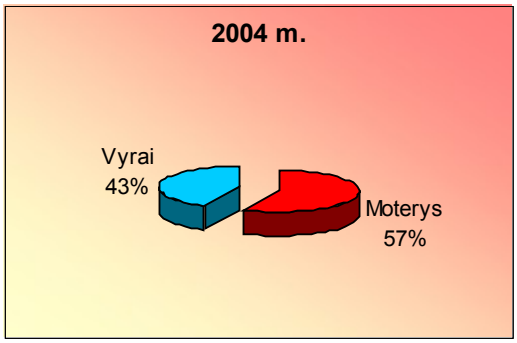

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

6 priedas.

1 lentelė. Išduotos techninės pagalbos priemonės

Techninės pagalbos priemonės pavadinimas	**2004m. kiekis (vnt.)**	**2005 m. kiekis (vnt.)**
Lauko vežimėliai	4	13
Vaikų vežimėliai	8	6

Universalūs vežimėliai	3	23
Aktyvaus tipo vežimėliai	5	3
Kambario vežimėliai	19	12
Viso vežimėlių	39	57
Tualetinė kėdė	18	24
Čiužiniai nuo pragulų	11	15
Sėdynes nuo pragulų	6	6
Funkcinės lovos	3	4
Staliukas prie lovos	1	4
Vonia	1	--
Suoliukas voniai	5	8
Darbo kėdutė vaikams	1	1
Stovas vaikams	2	--
Vaikštinės	16	19
Pažastiniai ramentai	19	22
Alkūniniai ramentai	20	42
Medinės lazdelės	47	45
Metalinės lazdelės	11	5
Trikojės lazdelės	3	5
Viso techninės pagalbos priemonių	**203**	**257**

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos ataskaitos

7 priedas.

1 pav. Šalčininkų socialinių paslaugų centro bendradarbiavimo ryšiai

Šaltinis: Šalčininkų socialinių paslaugų centro duomenys

8 priedas.

Gerbiamieji Šalčininkų socialinių paslaugų centro klientai,

Ši anketa skirta Jums. Jūsų nuoširdūs atsakymai padės gauti teisingus ir objektyvius tyrimo rezultatus, kurie bus panaudoti Anos Choružos magistro baigiamajame darbe tema „Šalčininkų socialinių paslaugų centro veiklos analizė sprendžiant socialines ir reintegracijos problemas“.

ANKETA

1. **Jūsų lytis? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

Moteris☐ *Vyras*☐

2. **Jūsų amžius? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

18-30 m.	
31-40 m.	
41-50 m.	
51-60 m.	
61-70 m.	
71 ir daugiau	

3. **Jūsų šeimyninė padėtis? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

Vedęs(ištekėjusi)	
Nevedęs (netekėjusi)	
Išsiskyręs(-usi)	
Našlys(-ė)	

4. **Jūs gyvenate? (atsakymą pažymėkite X ženklu arba įrašykite kitą)**

Vienas	
Su vaikais	
Su tėvais	
Su vaikų šeimomis	
Su giminaičiais	

Kita .....

5. **Jūsų išsilavinimas? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

Pradinis	
Pagrindinis (8-9 klasės)	
Nebaigtas vidurinis	
Vidurinis	
Profesinis	
Nebaigtas aukštasis	
Aukštasis	

6. **Jūs? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

Dirbantis	
Bedarbis	

7. **Jūsų darbingumo lygis? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

0 – 25 proc. darbingumo lygis (I grupė)	
30 – 40 proc. darbingumo lygis(II grupė)	
45 – 55 proc. darbingumo lygis (III grupė)	

8. **Ar Jūs sutinkate ar nesutinkate su šiais socialinių paslaugų teikimo vertinimais? (atsakymą pažymėkite prie kiekvieno vertinimo X ženklu)**

Vertinimai	***Sutinku***	***Nesutinku***
Dabartinė socialinių paslaugų sistema neįgaliesiems yra geresnė negu sovietmečio		
Dabartinė socialinių paslaugų sistema neįgaliesiems atitinka ES reikalavimus		
Jūs esate patenkintas dabartinė Lietuvos socialinių paslaugų neįgaliesiems sistema		

9. **Lietuvai įstojus į ES, ar pagerėjo neįgaliųjų teisės? (pažymėkite vieną atsakymą X ženklu)**

Pagerėjo	
Nepasikeitė	
Pablogėjo	
Sunku pasakyti	

10. **Kaip Jūs manote, kiek dėmesio skiriama neįgaliųjų teisės klausimams Šalčininkų rajone? (pažymėkite vieną atsakymą X ženklu)**

Skiriama labai daug dėmesio	
Skiriam daug dėmesio	
Skiriama mažai dėmesio	
Skiriama labai mažai dėmesio	

11. **Jūsų manymų, ar Šalčininkų rajone, neįgaliųjų žmonių teisės pažeidžiamos, ar ne? (pažymėkite vieną atsakymą X ženklu)**

Sistemingai pažeidžiamos	
Kartais pažeidžiamos	
Pažeidimų beveik nėra	
Pažeidimų visiškai nėra	
Nežinau/sunku pasakyti	

12. **Kaip Jūs vertinate, Šalčininkų rajone veikiančių įstaigų darbą, teikiant socialines paslaugas neįgaliems žmonėms? (atsakymą pažymėkite X ženklu)**

Įstaigos/institucijos pavadinamas	***Vertinimas***				
	Labai gerai	***Gerai***	***Blogai***	***Labai blogai***	***Nežinau/sunku pasakyti***

Šalčininkų Socialių paslaugų centras					
Lietuvos Neįgaliųjų draugijos Šalčininkų skyrius					
Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos Šalčininkų skyrius					
Šalčininkų rajono Socialinės paramos ir sveikatos skyrius					

13. Ar Jūs sutinkate ar nesutinkate su šiais Šalčininkų Socialių paslaugų centro socialinių paslaugų teikimo veiklos vertinimais? (atsakymą pažymėkite prie kiekvieno vertinimo X ženklu)

Vertinimas	***Sutinku***	***Nesutinku***
Veiksminga veikla		
Darbo veikla skaidri ir aiški		
Atvira ir atsakinga visuomenei		
Nuolat gerina savo darbą		

14. Kokiomis paslaugomis Jūs naudojatės? (atsakymą pažymėkite prie kiekvienos paslaugos X ženklu)

Socialinių paslaugų rūšys	***Labai dažnai***	***Dažnai***	***Retai***	***Niekada***
Informacijos teikimas ir konsultavimas				
Bendravimas				
Laikraščių, knygų skaitymas				
Skalbimas				
Maudymasis				
Kirpimas				
Aprūpinimas avalyne ir drabužiais				
Rankdarbių būrelio veikla				
Muzikavimo būrelio veikla				
Kompiuterinio raštingumo būrelio veikla				
Liaudies medicinos būrelio veikla				
Baseino lankymas				
Sporto salės lankymas				
Masažas				
Kraujospūdžio matavimai				
Cukraus kiekio kraujyje nustatymas				
Transporto paslaugos				
Dalyvavimas koncertuose(spektakliuose)				

15. Kada tapote Šalčininkų Socialių paslaugų centro klientu? (atsakymą pažymėkite X ženklu)

1999 m.	
2000 m.	
2001 m.	
2002 m.	

2003 m.	
2004 m.	
2005 m.	
2006 m.	

16. Kodėl lankotės Socialių paslaugų centre? (atsakymus pažymėkite X ženklu)

Labai patinka bendrauti	
Patinka pati veikla	
Praleisti laiką	
Jaučiatės vienišas	

Kita .....
.....

17. **Kokios formos pagalbą Jums labiausiai reikalinga? (atsakymą pažymėkite X ženklu arba įrašykite kitą)**

Finansinė parama	
Socialinės paslaugos	
Moralinis palaikymas	
Parama drabužiais, avalyne.	

Kita .....
.....

18. Kaip Jūs vertinate aptarnavimą ir darbuotojų elgesį? (pažymėkite vieną atsakymą X ženklu)

Labai palankiai	
Palankiai	
Nepalankiai	
Labai nepalankiai	

19. Kaip Jūs vertinate, Šalčininkų rajono neįgaliųjų, integracijos į visuomenę procesą? (pažymėkite vieną atsakymą X ženklu)

Labai spartus	
Spartus	
Lėtas	
Pernelyg lėtas	
Vidutiniškas	
Jo nepastebiu	

Nuoširdžiai dėkoju už atsakymus

9 priedas.

1 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

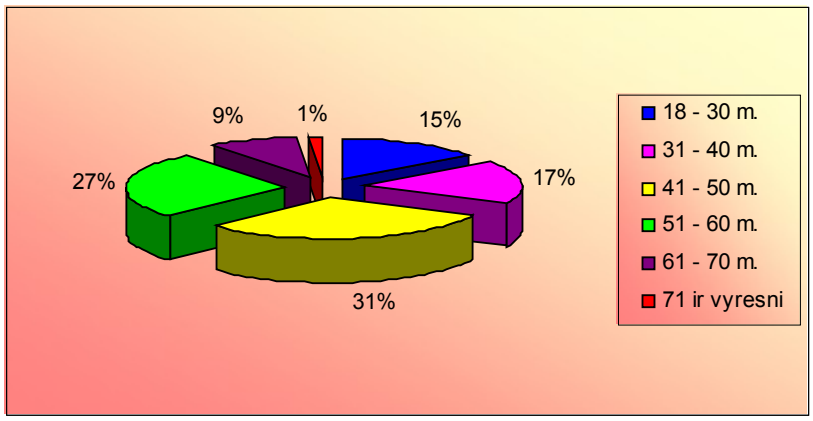

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis

10 priedas.

1 pav. Respondentų Centro veiklos vertinimas

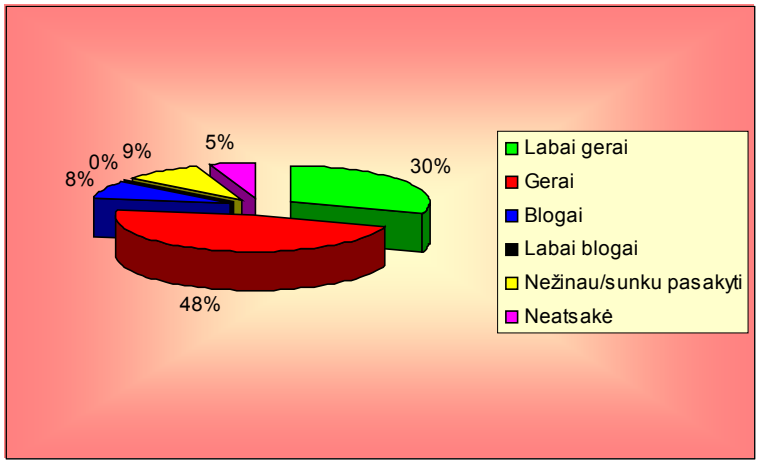

Šaltinis: Sudarytos darbo autorės, remiantis savarankiškai atlikto tyrimo duomenimis